

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Jitka Jandová

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jitka Jandová

SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D

Katedra: občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. srpna 2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně
za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne 28.8.2009

.....
Jitka Jandová

OBSAH

SEZNAM NEJPOUŽÍVANĚJŠÍCH ZKRATEK.....	1
ÚVOD A CÍL PRÁCE.....	2
I. OBECNĚ O NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU.....	4
II. OBECNĚ O MAJETKOVÉM SPOLEČENSTVÍ MANŽELŮ.....	6
1. POJEM A POVAHA INSTITUTU SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ	6
2. ROZDÍLY MEZI SPOLEČNÝM JMĚNÍM MANŽELŮ A BEZPODÍLOVÝM SPOLUVLASTNICTVÍM MANŽELŮ	7
3. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	9
III. VZNIK SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	11
1. OBECNÝ VÝKLAD.....	11
2. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	12
IV. ROZSAH SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	15
1. OBECNÝ VÝKLAD.....	15
2. ZÁVAZKY SPOLEČNÉHO JMĚNÍ	16
3. MAJETEK SPOLEČNÉHO JMĚNÍ.....	18
4. VÝLUČNÝ MAJETEK MANŽELŮ	20
5. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	23
V. MODIFIKACE SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	27
1. MODIFIKACE DOHODOU MANŽELŮ.....	27
1.a Změna rozsahu SJM.....	28
1.b Změna doby vzniku SJM	29
1.c Předmanželská (rodinná) smlouva	29
2. MODIFIKACE SOUDNÍM ROZHODNUTÍM	30
3. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	31
VI. UŽÍVÁNÍ A SPRÁVA SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	35
1. OBECNÝ VÝKLAD.....	35
2. ZÁKONNÁ ÚPRAVA	35
3. SMLUVNÍ ÚPRAVA.....	38
4. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	39

VII. MAJETKOVÉ VZTAHY MEZI MANŽELY V SOUVISLOSTI S PODNIKÁNÍM	41
1. OBECNÝ VÝKLAD.....	41
2. SOUHLAS MANŽELA S POUŽITÍM SJM K PODNIKÁNÍ.....	42
3. ZÚŽENÍ SJM ROZHODNUTÍM SOUDU	44
4. ROZDĚLENÍ PŘÍJMŮ Z PODNIKÁNÍ MEZI MANŽELY	44
5. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	44
VIII. ZÁNİK SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	48
1. OBECNÝ VÝKLAD.....	48
2. ZÁNİK SJM SE ZÁNÍKEM MANŽELSTVÍ	48
3. ZÁNİK SJM ZA TRVÁNÍ MANŽELSTVÍ	49
3.a <i>Zánik podle trestního zákona</i>	50
3.b <i>Zánik podle insolvenčního zákona</i>	52
4. HOSPODAŘENÍ SE SJM DO JEHO VYPOŘÁDÁNÍ	52
5. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	53
IX. VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	56
1. OBECNÝ VÝKLAD.....	56
2. VYPOŘÁDÁNÍ PODLE DOHODY MANŽELŮ	57
3. VYPOŘÁDÁNÍ PODLE SOUDNÍHO ROZHODNUTÍ	59
3.a <i>Zásady pro vypořádání</i>	60
3.b <i>Vypořádání v dědickém řízení</i>	62
4. VYPOŘÁDÁNÍ PODLE ZÁKONNÉ DOMNĚNKY.....	65
5. VYPOŘÁDÁNÍ PODLE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	66
6. POJETÍ PROBLEMATIKY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	67
ZÁVĚR	70
SEZNAM LITERATURY.....	72
ZUSAMMENFASSUNG	75

Seznam nejpoužívanějších zkratek

BSM

bezpodílové spoluvlastnictví manželů

důvodová zpráva

důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku

IZ, insolvenční zákon

zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

NOZ, nový občanský zákoník

vládní návrh občanského zákoníku

NS

Nejvyšší soud České republiky

obchodní zákoník

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ, občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

R

rozhodnutí uveřejněné ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávané Nejvyšším soudem České republiky s uvedením čísla a ročníku

SJM

společné jmění manželů

TZ, trestní zákon

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

ZR, zákon o rodině

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Úvod a cíl práce

Společné jmění manželů (dále též jen „SJM“) představuje základní úpravu majetkových vztahů mezi manžely. Přestože v poslední době prestiž manželství a tím i institutu SJM klesá, já osobně považuji manželství za důležitou rodinnou a společenskou instituci a problematiku týkající se SJM za zajímavou a poznatky z ní do života za nepochybně přínosné, což je také důvod, proč jsem si zadané téma zvolila.

Mým úkolem v této práci je zachytit podstatu a význam institutu společné jmění manželů, jehož právní úprava je obsažena zejména v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“ či „občanský zákoník“), ale také v dalších zákonech, které tento institut okrajově upravují, a dále pak ve vládním návrhu nového občanského zákoníku (dále též jen „NOZ“ či „nový občanský zákoník“). Cílem předkládané práce není do všech podrobností zmapovat příslušnou problematiku a naprosto vyčerpat dané téma. Nebudu se tak například zabývat sáhodlouhým historickým vývojem institutu, jelikož byl zpracován již mnohokrát a příliš nových zjištění v této oblasti pravděpodobně odhalit nelze. Vzhledem k doporučenému rozsahu diplomové práce jsem raději položila důraz na přehledné a přiměřeně obsáhlé zpracování z mého pohledu nejvýznamnějších aspektů zvoleného tématu. Vlastní text práce jsem rozdělila na *dvě pomyslné části*.

První část tvoří rozsahem těžiště práce a je převážně popisná. Zabývám se v ní platnou právní úpravou a čerpám z velkého množství odborné literatury a relevantní judikatury, které jsem uvedla na konci práce v kapitole týkající se seznamu literatury. Problematika SJM je již dle mého názoru velmi dobře prozkoumána, proto jsem se omezila na uspořádání a konstatování již objevených poznatků, na něž samozřejmě v průběhu celé práce odkazuji buď přímo v textu nebo formou poznámek pod čarou.

Druhá část mé práce sestává z podkapitol nazvaných „Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku“, které jsou zařazeny na konci každé kapitoly. V této části se kromě věcného popisu nové legislativní úpravy snažím současně zhodnotit jak platnou právní úpravu, tak i nově navrhovanou a komplexně tak vyjádřit své vlastní myšlenky a postřehy týkající se dotyčné materie. Při zpracování druhé části vycházím převážně z důvodové zprávy k vládnímu návrhu občanského zákoníku (dále jen „důvodová zpráva“).

Svou práci jsem se snažila po formální stránce vhodně a systematicky utřídit a rozdělila jsem ji tak do *devíti kapitol*, které se pak dále vnitřně člení. Jednotlivé úseky

zkoumané problematiky však nelze od sebe úplně oddělit, tudíž dochází během celé práce k občasnému prolínání témat, k opakování nejdůležitějších informací a k odkazování na příslušné kapitoly.

V počáteční kapitole se stručně zabývám novým občanským zákoníkem, nastiňuji fáze jeho vývoje a strukturu.

V kapitole druhé jsem se pokusila vyložit samotnou podstatu společného jmění manželů, definovat pojem jmění a vystihnout rozdíly mezi SJM a dřívějším institutem bezpodílové spoluvlastnictví manželů (dále též jen „BSM“).

Třetí kapitola se dotýká okamžiku vzniku SJM, okrajově zmíněny jsou i předpoklady vzniku platného manželství, stejně jako následky uzavření manželství neplatného či zdanlivého.

Velkou pozornost jsem věnovala rozsahu SJM, který jsem popsala v kapitole čtvrté. Vymezuji v ní podrobně, co je myšleno majetkem a závazky společného jmění a dále který konkrétní majetek zůstává ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů.

Pátá kapitola se zaměřuje na odchylky od zákonného režimu SJM a rozebírá jak modifikace smluvní, tak modifikace založené soudním rozhodnutím.

Šestá kapitola popisuje hospodaření se SJM a poukazuje na možné způsoby úpravy správy – jak na úpravu podle zákona, tak i podle dohody manželů.

V sedmé kapitole uvádím určité aspekty majetkových vztahů v souvislosti s podnikáním manželů, konkrétně potřebu poskytnutí souhlasu s použitím SJM k podnikání, dále pak hovořím o případném zúžení SJM soudem na návrh některého z manželů a následné možnosti upravení příjmů z podnikání mezi manžely.

V osmé kapitole jsem se soustředila na otázku zániku SJM, a to jak nejčastějším způsobem se zánikem manželství, tak i během trvání manželství. Ve druhé alternativě rozebírám možný zánik SJM obsažený v úpravě zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“ či „trestní zákon“) a zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen „IZ“ či „insolvenční zákon“). Na závěr kapitoly se zmiňuji o hospodaření se zaniklým SJM do okamžiku jeho vypořádání.

Konečně v poslední kapitole deváté provádím rozsáhlou analýzu možných způsobů vypořádání SJM, a to jak podle občanského zákoníku, tak i podle insolvenčního zákona.

V rámci doporučeného rozsahu diplomové práce jsem se snažila jednotlivým aspektům věnovat přiměřenou pozornost tak, aby čtenáři má práce přinesla hlavně přehledný a relativně ucelený výklad o mnou zvoleném tématu.

I. Obecně o novém občanském zákoníku

Nový občanský zákoník byl připravován již od začátku 90.let minulého století. První rekodifikační pokus se uskutečnil ještě za existence Československa před rokem 1993, kdy byl na Úřadu vlády ČSFR vypracován pod vedením profesorů V. Knappa a K. Planka návrh paragrafového znění občanského zákoníku. Po rozdělení federace další práce na tomto projektu v České republice ustaly.

V polovině 90.let byl dalším vedením prací pověřen profesor F. Zoulík, jehož návrh koncepce nového občanského zákoníku byl v roce 1996 publikován v odborném tisku. Tento projekt však nebyl doveden ani do stadia věcného záměru.

Vláda proto na konci roku 1999 uložila Ministerstvu spravedlnosti ČR vypracovat nový (tj. bez přímé vazby na předchozí dva pokusy) *návrh věcného záměru* rekodifikace soukromého práva. V roce 2000 tak bývalý ministr spravedlnosti Otakar Motejl pověřil přípravou dva z členů rekodifikační komise tvořené zástupci široké právníkové veřejnosti – prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše z Právnické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a doc. JUDr. Michaelu Zuklínovou, CSc. z Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, která dostala na starost část týkající se rodinného práva. Jimi vytvořený věcný záměr byl *schválen* usnesením Vlády ČR dne 18.4.2001.

Po schválení věcného záměru započaly práce na *paragrafovém znění*, které probíhaly v letech 2001 až 2008. Dílčí výsledky byly zveřejňovány zejména na Internetu průběžně v závislosti na postupu prací, čímž byla zahájena veřejná diskuse o osnově.

Poté, co bylo vypracováno paragrafové znění prvních dvou částí NOZ, pověřil tehdejší ministr spravedlnosti JUDr. Pavel Rychetský JUDr. Miloše Tomsu, CSc. vedením reorganizované rekodifikační komise, která měla na starosti supervizi osnovy NOZ. Dne 17.5.2005 představilo Ministerstvo spravedlnosti veřejnosti *první verzi návrhu* občanského zákoníku.

V období následujících dvou let byly pořádány četné konference a diskusní fóra týkající se přípravy návrhu občanského zákoníku, jejichž výsledky byly průběžně analyzovány a zapracovány. Dne 19.5.2007 byla představena *druhá verze návrhu* občanského zákoníku.

V červenci 2007 Ministerstvo spravedlnosti požádalo 38 nezávislých expertů o posouzení návrhu, zda je způsobilý k rozeslání do připomínkového řízení. Převážná většina záměr podpořila, byť s řadou doporučení a připomínek. Ministerstvo

spravedlnosti poté rozhodlo o dopracování návrhu, rozdělilo jej na deset částí a ke každé z nich ustanovilo skupinu expertů (tzv. minitym). Dopracovaný návrh byl dne 5.6.2008 rozeslán do *připomínkového řízení*, v němž se k němu mohla prostřednictvím elektronické pošty vyjádřit nejširší veřejnost. Řada z došlých připomínek se v kodexu skutečně promítla. Připomínkové řízení skončilo dne 29.9.2008.

Dne 12.1.2009 předložilo Ministerstvo spravedlnosti návrh občanského zákoníku vládě k dalšímu projednání. Dne 27.4.2009 vláda ČR předloženou osnovu *schválila*. V květnu 2009 byl vládní návrh zákona poslán Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Projednání návrhu v prvním čtení by mělo proběhnout společně s novým obchodním zákonem a zákonem o mezinárodním právu soukromém na podzim roku 2009 po konání předčasných voleb do Poslanecké sněmovny.

Vládní návrh občanského zákoníku¹, ze kterého budu v celé své práci vycházet, obsahuje celkem 2936 paragrafů a je tematicky *rozdělen* do pěti částí – Obecná část, Rodinné právo, Absolutní majetková práva, Relativní majetková práva a Ustanovení společná, přechodná a závěrečná. V Obecné části (§ 1 – 593) jsou především vymezeny jednotlivé pojmy, se kterými následně text občanského zákoníku pracuje. Část Rodinné právo (§ 594 – 915) v sobě zahrnuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZR“ či „zákon o rodině“). Dotýká se jak institutu manželství, tak vztahů mezi příbuznými, zejména pak vztahů mezi rodiči a dětmi. Část Absolutní majetková práva (§ 916 – 1579) v sobě skrývá definici vlastnictví, práva k cizím věcem a problematiku dědění. Čtvrtá část nazvaná Relativní majetková práva (§ 1547 – 2826) je nejrozsáhlejší. Obsahuje různé druhy smluv, stejně tak jako závazky z deliktního jednání (tedy i odpovědnost za škodu). Poslední část (§ 1580 – 2936) se zabývá především legislativně technickou problematikou, mimo jiné tím, které dosavadní zákony budou novým zákonem zrušeny.

¹ Vládní návrh občanského zákoníku stejně jako jeho popsání vývoj a důvodovou zprávu lze najít např. na obcanskyzakonik.justice.cz

II. Obecně o majetkovém společenství manželů

1. Pojem a povaha institutu společné jmění manželů

Společné jmění manželů lze definovat jako právní formu majetkového společenství mezi manžely. Toto společenství vyjadřuje rovnost a jednotu (nedělitelnost) manželů po stránce hospodářské v jejich manželském svazku, resp. jejich právního postavení vůči jmění, které nabyli podle zákona a které užívají pro svou potřebu a potřebu své rodiny, aniž by byl vyjádřen jejich podíl na tomto společném jmění.²

Vznik SJM je jedním z nejdůležitějších důsledků uzavření manželství. Je to jediná možná právní forma uspořádání vzájemných majetkových vztahů manželů, vyloučení SJM a jeho nahrazení režimem oddělených majetků manželů platná právní úprava nedovoluje. Mezi manžely ovšem mohou existovat i jiné vlastnické vztahy než ze společného jmění, jako např. vztahy z podílového spoluvlastnictví (§ 136 a násl. OZ).

Právní úprava majetkových vztahů mezi manžely v občanském právu představuje důležitý institut, který je těsně spjat se základními pilíři soukromého práva, tzn. s právem vlastnickým a právem závazkovým. Manželský majetkový režim totiž modifikuje v řadě směrů obecnou právní úpravu vlastnického a závazkového práva.³

Institut SJM je systematicky zařazen v občanském zákoníku (jakožto *lex generalis*) do části druhé: Věcná práva, hlavy druhé: Spoluvlastnictví a společné jmění, § 136 odst. 2 a § 143 – 151. Tato ustanovení jsou zásadně považována za kogentní, ledaže je v nich přímo uvedeno, že se manželé mohou dohodnout jinak, než stanoví zákon. Úprava SJM je částečně obsažena i v jiných, mnou dále zmiňovaných speciálních zákonech (*lege specialis*). Ze stručné legislativní úpravy zákonitě vyplývá zvýšená role soudů, zvláště pak Nejvyššího soudu ČR (dále též jen „NS“), který svými rozhodnutími právní praxi usměrňuje a sjednocuje.

Zákon neoznačuje SJM jako další druh spoluvlastnictví (vedle spoluvlastnictví podílového), jelikož každý z manželů má totožné vlastnické právo k celé společné věci, nikoli jen k její ideální části (podílu), a je omezen tímž vlastnictvím manžela druhého –

² Knappová, M., Švestka J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 381

³ Dvořák, J.: Zamyšlení nad právní úpravou společného jmění manželů, Soudní rozhledy, 2007, číslo 12, s. 453

SJM patří oběma manželům společně a nerozdílně (rozhodnutí uveřejněné ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávané Nejvyšším soudem ČR – dále jen „R“ – 42/72). Zákon tak bere ohled na pojetí, podle kterého předmětem vlastnického práva mohou být jen věci, nikoliv práva či povinnosti, jak je tomu u společného jmění. Soudní praxe však pochybnosti o tom, zda v případě SJM jde o formu spoluvlastnictví, vyvrátila závěrem, že ustanovení OZ upravující SJM jsou také ustanoveními upravujícími spoluvlastnictví⁴. Jako specifický druh spoluvlastnictví (v němž nejsou podíly určeny) je SJM označeno i v odborné literatuře.

Charakterizovala-li jsem na začátku kapitoly pojem SJM, bylo by vhodné pokusit se o totéž s termínem *jmění*. Jměním (popř. čistým jměním) se obvykle označují aktiva nějaké majetkové masy po odečtení jejich pasiv (mimo stanovené nebo dohodnuté výjimky). Někdy se ale tímto pojmem rozumí i soubor aktiv a pasiv.⁵ Přitom platí, že za aktiva lze považovat majetek, tj. zejména věci movité a nemovité, pohledávky i jiná práva a jiné penězi ocenitelné hodnoty (např. obchodní podíl). Do pasiv spadají závazky. Bližšímu vymezení aktiv a pasiv se věnuji v kapitole čtvrté.

2. Rozdíly mezi společným jměním manželů a bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů

Právní úprava majetkového společenství manželů byla u nás tradičně obsažena v občanském zákoníku, s výjimkou let 1951 až 1964, kdy byla zahrnuta do tehdy platného zákona o rodině. Do občanského zákoníku byla tedy úprava majetkových vztahů mezi manžely zpátky přesunuta z tehdejšího zákona o rodině v roce 1964, kdy dne 1.4.1964 začal být účinný jak současně platný zákon o rodině, tak i občanský zákoník.

Ustanovením § 856 OZ tak bylo zavedeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů, které nahradilo předchozí institut, tzv. *zákonné majetkové společenství*, pro který byla charakteristická značná dispozitivnost a týkal se veškerého společného majetku, tj. nejen věcí, ale i pohledávek a dluhů. Naproti tomu pro BSM byla příznačná kogentnost právní úpravy, užší rozsah atd. V 90. letech minulého století prodělala právní

⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, § 1–459, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 730

⁵ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 618

úprava majetkových vztahů mezi manžely podstatné změny. Od 1.1.1992 docházelo k postupnému zmírnění rigidnosti tehdejší úpravy, největší změna nastala v roce 1998.

Pojem společné jmění manželů vychází ze zákona č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů. S účinností od 1.8.1998 je SJM jako nový institut vloženo do občanského zákoníku a nahrazuje tím dřívější pojem BSM. Podle článku VIII. bodu 2. zákona č. 91/1998 Sb. se věci, které ke dni 1.8.1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, stávají součástí společného jmění manželů. *Pohledávky a dluhy*, které vznikly před 1.8.1998 a které se podle tohoto zákona považují za součást SJM, se stávají jeho součástí. Pokud jiné předpisy mluví o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, rozumí se tím společné jmění manželů.

Podle rozsudku NS sp. zn. 30 Cdo 1803/2000 „(...) Jsou to dva rozdílné instituty, a to z hlediska názvu, rozsahu, předmětu, obsahu i zániku“.

Od předchozí úpravy BSM se SJM liší zejména svým předmětem. V případě BSM se jednalo o spoluvlastnictví, jehož předmět byl omezen pouze na věci, a to sice především na věci osobní spotřeby. Na jiné předměty majetkových právních poměrů se BSM nevztahovalo, nebyly do něj zahrnuty ani závazky. SJM je pojímáno jako komplexní majetkové společenství manželů, je tudíž pojmem širším než BSM, týká se i jiných práv a povinností než práva vlastnického – spadají do něj jak majetek (nejen věci), tak závazky.

Dalším rozdílem oproti současné úpravě bylo ustanovení, které z BSM vylučovalo věci, které podle své povahy slouží výkonu povolání jednoho z manželů. Od roku 1998 je tudíž institut SJM posílen, je omezen okruh věcí, který do SJM nespadá.

Jak již bylo řečeno, vzhledem k tomu, že předmětem SJM může být vše, co bylo již předmětem BSM (předmět SJM je širší), nejsou pochybnosti o tom, že i za účinnosti nové právní úpravy manželských majetkových vztahů lze přihlídnout k většině již publikovaných soudních rozhodnutí, která se vymezují k předmětu BSM.⁶ Pokud tedy budu během své práce odkazovat na soudní rozhodnutí zabývající se BSM, znamená to, že je lze aplikovat i na případy týkající se SJM.

⁶Dvořák, J., Spáčil, J.: Předmět společného jmění manželů a způsoby jeho nabývání, Právní fórum, 2006, číslo 12, s. 413

3. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

Obecné pojetí rodinného práva zůstává v novém občanském zákoníku nezměněno. NOZ navazuje na platnou právní úpravu a inspiruje se v ní. Co se týče změn vztahujících se konkrétně na SJM, NOZ ustanovuje nově jak o samotném základu manželského majetkového práva, tj. o vymezení SJM, tak i o tzv. zákonném majetkovém režimu. Ten má být podobný dnešní úpravě, dojít má však zejména k bližšímu vymezení některých pojmů, stejně jako k určení času, kdy se jednotlivé hodnoty stanou součástí SJM.

Přijetí návrhu bude spojeno se zrušením současné právní úpravy rodinného práva, která je nyní obsažena v zákoně o rodině. Je tomu tak proto, že podle důvodové zprávy je nyní rodinnému právu systematicky vadně věnován zvláštní zákon kodexového typu, který odděluje úpravu nemajetkových vztahů v rodině (s výjimkou výživného) od úpravy vztahů majetkových. Ustanovení o rodinném právu jsou tudíž přesunuta do NOZ, části druhé: Rodinné právo, ustanovení § 594 – 915. Úprava majetkových vztahů mezi manžely se pak nachází v hlavě I: Manželství, dílu 4: Povinnosti a práva manželů, oddíl 2: Manželské majetkové právo, § 648 – 693. Kromě vlastní úpravy společného jmění jsou pod tento oddíl o manželském majetkovém právu zařazena též některá ustanovení o bydlení manželů (§ 683 – 690, dále pak i § 2111 a násl.) a zvláštní ustanovení proti domácímu násilí (§ 691 – 693). O obou se však vyjádřím jen velmi stručně v kapitole páté, jelikož se domnívám, že pod rozsah mnou zvoleného tématu je nelze úplně podřadit.

Ještě než se začnu zabývat samotným společným jměním, zmíním se stručně o nově navrhovaném institutu, který se manželů může též dotýkat a který se nazývá *společenství jmění*. Tento právní institut je upraven v NOZ v části třetí: Absolutní majetková práva, hlavě II: Věcná práva, dílu 4: Spoluvlastnictví, oddílu 6: Zvláštní ustanovení o společenství jmění, § 1102 – 1105. Společenství jmění je vymezeno tak, že nabude-li věc do vlastnictví více osob spojených na základě smlouvy, zákona nebo jiné právní skutečnosti ve společenství, ať již se jedná o manžele, osoby spojené v rodinném společenství, společenství dědiců nebo jiná obdobná společenství, platí, že má každá z těchto osob právo k celé věci (§ 1102). Přitom dokud společenství trvá, zásadně není možné domáhat se rozdělení společné věci a s podílem na věci nelze nakládat (§ 1104). Vlastnické právo ke společné věci zaniká jejím zcizením, nebo zánikem společenství (§

1105). Jedná se o úpravu zákonem dosud neřešenou, zákonodárce se jí snaží vyjádřit zvláštní povahu tohoto institutu tím, že společenství je na rozdíl od spoluvlastnictví na existenci věci nezávislé a tudíž se zánikem věci nezaniká. Ustanovení týkající se společenství jmění jsou převážně blanketní a odkazují na příslušné speciální úpravy.

Vrátím-li se nyní zpět k tématu své práce, tak první věc, která mne zaujala, je skutečnost, že NOZ užívá jako zjednodušenou legislativní zkratku pojem „*společné jmění*“, nikoli „společné jmění manželů“. Nejedná se zajisté o nijak zásadní změnu, jen bych na tomto místě chtěla upozornit, že budu-li i v podkapitolách zabývajících se novým občanským zákoníkem nadále používat již zažitou zkratku „SJM“, je jí samozřejmě myšleno i „společné jmění“ ve smyslu NOZ.

Vítanou novinkou je výslovná zákonná definice pojmu SJM obsažená v ustanovení § 648 a vyjádřená následovně: „To, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, je součástí společného jmění manželů podle ustanovení tohoto zákona (zákonný režim). Toto však neplatí, ujednají-li si snoubenci nebo manželé něco jiného (smluvený režim) nebo rozhodne-li jinak soud (režim založený rozhodnutím soudu), anebo zanikne-li společné jmění za trvání manželství na základě zákona.“ Zásadní změna oproti dosavadnímu stavu tedy spočívá v tom, že zákonná úprava se uplatní až tehdy, jestliže se manželé či snoubenci nedohodli jinak či jinak nerozhodl soud či SJM nezaniklo za trvání manželství.

Jak již bylo uvedeno, návrh vychází ze současné úpravy, podstatně však rozšiřuje možnosti snoubenců a manželů, aby si své vzájemné majetkové vztahy uspořádali tak, jak to nejlépe vyhovuje jejich potřebám. Významnou novinou je tak například režim oddělených majetků manželů, který dnes není přípustný, o tom však blíže v kapitole páté.

Dalším rozdílem oproti současné úpravě je skutečnost, že se NOZ – vyjma řídkých a zvláště závažných případů, kde to vyžaduje srozumitelnost textu – vyhýbá výslovným odkazům na existenci speciální úpravy ve zvláštních zákonech či odkazům na možnost takových úprav, neboť se vzhledem k zásadě *lex specialis derogat generali* jedná o pravidlo samozřejmé, které by v důsledku toho muselo být jinak uváděno v každém jednotlivém ustanovení.

III. Vznik společného jmění manželů

1. Obecný výklad

Dle § 136 odst. 2 OZ může společné jmění vzniknout jen mezi manžely. Institut SJM je tudíž nedílně spojen s manželstvím a subjekty společného jmění tak nemohou být jiné osoby než manželé. Zákon nepřipouští společné jmění mezi druhem a družkou (tj. osobami, které spolu žijí manželským životem, aniž by manželství uzavřeli), ani mezi partnery v registrovaném partnerství (zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů).

Institut manželství je upraven v zákoně o rodině a je charakterizován v ustanovení § 1 odst. 1 jako „trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem“. Z tohoto vymezení mimo jiné vyplývá, že manželství nelze uzavřít mezi osobami stejného pohlaví a dále, že musí být současně splněny určité zákonem stanovené náležitosti. Předpoklady vzniku platného manželství jsou obsaženy v § 3 a násl. ZR, ve své práci bohužel nemám dostatek prostoru se jim blíže věnovat.

Okamžik vzniku SJM není zákonem výslovně stanoven a názory na jeho určení se rozcházejí. Dle převládající interpretace vzniká ex lege s okamžikem vzniku manželství. Nelze uzavřít manželství, s nímž by nebyl spojen vznik SJM, byť i v pozměněném rozsahu, nebo s odložením vzniku až k zániku manželství⁷. Vzniká vždy, bez ohledu na to, že zpravidla je zprvu prázdnou množinou. Naplnění množiny společného jmění začíná společným životem, resp. nabytím první věci, práva, závazku, pohledávky, vyhovující svou povahou zákonné definici.⁸ Dle některých autorů však samotným uzavřením manželství společné jmění nevzniká. K jeho vzniku je zapotřebí, aby manželé nebo jeden z nich reálně nabyli již v manželství majetek, který není ze zákona, dohodou manželů nebo rozhodnutím soudu ze společenství vyloučen.⁹

Podmínkou však vždy je, že manželství trvá, že nebylo prohlášeno za neplatné, ani že nezaniklo. SJM vzniká i v manželství neplatném (§ 11 a násl. ZR), dokud nebyla jeho neplatnost vyslovena soudem, nikoliv však v manželství zdánlivém (putativním, neexistujícím), které vůbec nevzniklo (§ 17a ZR); v těchto případech je vyloučena i

⁷ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2002, s. 337

⁸ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 642

⁹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 53

pozdější konvalidace, tj. uznání manželství platným rozhodnutím soudu (R 42/72). Lze tedy říci, že vznik SJM je vázán na formálně platné manželství a vzniká i v takovém manželství, které sice bylo věcně neplatné, ale kde neplatnost ještě nebyla soudně vyslovena, aby tak měla právní následky. To má ten důsledek, že okamžikem právní moci výroku o neplatnosti manželství zaniká společné jmění obdobně, jak je tomu při rozvodu (§ 17 odst. 2 ZR).

Druhou možností vzniku SJM kromě okamžiku vzniku manželství je vyhrazení vzniku SJM *ke dni zániku manželství*, s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti (SJM tudíž vznikne alespoň v tomto minimálním rozsahu). Tuto variantu si mohou manželé (příp. snoubenci) ujednat smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu podle § 143a odst. 2 a 3 OZ.

Úprava vzniku SJM je rovněž obsažena i v *insolvenčním zákoně*, podle kterého prohlášením konkurzu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela a po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu nemůže vzniknout nové SJM; uzavře-li dlužník nové manželství, odkládá se vznik SJM ke dni zániku těchto účinků (§ 276 odst. 1 IZ). SJM nemůže vzniknout ani v případě, že v průběhu konkurzu uzavírá úpadce první manželství. Uzavření manželství nemusí být tudíž vždy provázeno vznikem SJM.¹⁰ S touto jedinou výjimkou, kdy vzniká manželství, aniž by zároveň vzniklo i SJM, souhlasí i autoři K. Eliáš a kolektiv¹¹.

2. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

Stejně jako v případě občanského zákoníku, i ze současné úpravy zákona o rodině nový občanský zákoník vychází.

Ani v NOZ se nepočítá se vznikem SJM mezi registrovanými partnery. Podle § 2878 platí ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů. Jedná se tedy pouze o ty části návrhu, které se netýkají rodinného práva.

Na charakteristiku manželství je nahlíženo shodně jako doposud, je jím stále rozuměn svazek (neboli společenství) dvou osob různého pohlaví, trvalý a vzniklý způsobem, který stanoví zákon. Stejně tak jsou vymezeny i předpoklady vzniku

¹⁰ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 53

¹¹ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 642

platného manželství. Ten tak není možný jinak než projevem muže a ženy, že spolu vstupují do manželství, přičemž tento souhlas musí být svobodný a úplný. Po dlouhé a bouřlivé diskusi jsou i nadále na roveň občanským sňatkům postaveny sňatky církevní. Jako nová překážka uzavření manželství je uvedena vázanost snoubence registrovaným partnerstvím.

Nově je upravena a vnímána problematika zdánlivého manželství. Podle § 618 odst. 2 se neprodleně poté, kdy soud určí, že manželství není, posoudí majetkové povinnosti a práva muže a ženy a to jednotlivě podle své povahy. Nelze-li jinak, použijí se ustanovení o bezdůvodném obohacení. V těchto záležitostech je třeba brát ohled na muže nebo ženu jednající v dobré víře, jakož i na práva a právní zájmy společných dětí a třetích osob. Podle důvodové zprávy by v tomto případě bylo možné uvažovat o rovném podílu na majetkových právech a povinnostech, popř. přiměřeně použít pravidla pro vypořádání po rozvodu manželství (stejně jako v případě prohlášení neplatnosti manželství).

Podobně jako nyní je regulována neplatnost manželství, nově je však například vyjádřeno to, co je v současnosti pouze dovozováno právní praxí, a to sice že manželství je platné, dokud není prohlášeno za neplatné (§ 624 odst. 1).

Co však není ani v NOZ ujasněno, je okamžik vzniku SJM, a to i přesto, že jeho určení může mít zcela zásadní význam. Jak jsem již uvedla v předchozí podkapitole, jsou možné dva způsoby nazírání na věc. Já osobně se ztotožňuji s druhou možností, a to sice s tou, že samotný okamžik vzniku manželství nelze považovat za okamžik reálného vzniku společného jmění. Od tohoto okamžiku dle mého mínění může pouze teoreticky dojít k jeho vzniku tím, že jeden z manželů (či oba společně) nabudou nějakou hodnotu, která je způsobilá být předmětem SJM. Toto pojetí je však spíše menšinové a převládá tudíž výklad, že SJM vzniká okamžikem uzavření manželství; to, že je množina prázdná, přece neznamená, že institucionálně neexistuje¹². Do budoucna by jistě nebylo nadbytečné tuto záležitost výslovně upravit. Stejně jako doposud je ponechána druhá možnost vzniku SJM a to sice ke dni zániku manželství (§ 657). Jako žádoucí by dle mého názoru bylo dále příhodné – i přes obecnou tendenci NOZ neodkazovat na speciální zákony – vtělit do textu (jak současného, tak nového) občanského zákoníku alespoň odkaz na odchylku vzniku SJM obsaženou v insolvenčním zákoně.

¹² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku, výklad k § 537, s. 152

Na tomto místě bych chtěla navázat na první odstavec této podkapitoly a krátce zauvažovat nad tím, zda je *de lege ferenda* opravdu vhodné začlenit obor rodinného práva do jediného právního předpisu obsahujícího úpravu i všech ostatních občanskoprávních vztahů, resp. úpravu základů celého civilního práva. Podnět k této úvaze mi poskytlo zamyšlení JUDr. Stanislava Křečka nad novým občanským zákoníkem v časopise *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 19. V tomto článku je vznesena mj. otázka: „Je snad úprava manželství výlučně věcí soukromého práva, když bez veřejnoprávní úpravy nelze manželství ani uzavřít, ani ukončit, tedy rozvést? Jde přece o významnou část práva veřejného, nikoliv primárně o soukromoprávní vztahy.“ Toto považuji za zajímavý postřeh, ale i přesto hodnotím snahu o ucelení vztahů dotýkajících se soukromého práva do jediného kodexu pozitivně, a to z mnoha důvodů, které podrobně rozeberu v dalších kapitolách. A to i za cenu toho, že se tím rozsah celé úpravy znatelně zvětší; nový občanský zákoník nyní obsahuje 2936 paragrafů na cca 550 stránkách textu. Jak říká autorka M. Zuklínová¹³: „(...) Kodexy jen málokdy čítáme od začátku do konce. V kodexech vždy vyhledáváme relevantní ustanovení, a je celkem lhostejné, kde je najdeme (důležité je jen vědět, kde hledat).“

¹³ *Zuklínová, M.*: Budoucí občanský zákoník a rodinné právo, *Acta Universitatis Carolinae-Iuridica*, 2003, číslo 1-2, s. 144

IV. Rozsah společného jmění manželů

1. Obecný výklad

Správnému vymezení objektu SJM věnuje právní teorie i praxe značnou pozornost, snahou je zejména předejít případným sporům při jeho vypořádání. Předmět společného jmění lze určit trojím způsobem: ze zákona (§ 143 OZ), smlouvou (dohodou) manželů či snoubenců o zúžení nebo rozšíření SJM (§ 143a, § 147 OZ) nebo rozhodnutím soudu o zúžení SJM (§ 148 OZ). V této kapitole se budu zabývat první možností, tj. zákonným režimem, zbývající dvě možnosti určení rozsahu jsou jeho modifikací a tématem kapitoly páté.

Z ustanovení § 143 odst. 1 OZ vyplývá, že předmětem SJM je vše, co může být objektivně *majetkem* (tzv. aktiva, tj. zejm. věci movité a nemovité, jiná práva, např. průmyslová, pohledávky a jiné penězi ocenitelné hodnoty, např. cenné papíry) a vše, co může být *závazkem* (tzv. pasiva, tj. dluhy, povinnosti), pokud k jeho nabytí došlo za trvání manželství některým z manželů (příp. oběma společně) a nespadá pod stanovené výjimky. Objektem SJM jsou tudíž tři základní kategorie předmětů v právním smyslu: věci, jiná majetková práva a závazky.

Odstavec druhý § 143 OZ rozsah SJM dále specifikuje. Stanoví, že stane-li se jeden z manželů za trvání manželství *společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva*, nezakládá nabytí podílu včetně akcií, členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.

Protože vlastnické vztahy manželů nejsou z pohledu třetích osob jednoznačné, použije se v případě pochybností o rozsahu SJM tzv. *právní domněnka společného jmění* obsažená v ustanovení § 144 OZ, která zní takto: „Pokud není prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM.“ Jedná se o domněnku vyvratitelnou, která připouští důkaz opaku. Bude-li opak dokázán, jmění bude příslušet výlučně jednomu z manželů, eventuálně půjde o jiné majetkové vztahy, např. podílové spoluvlastnictví. Opak prokazuje vždy ten, kdo by měl z opačného tvrzení výhodu, a to obvykle smlouvami, které byly mezi manžely, příp. snoubenci

uzavřeny. Ani opak ale nelze prokázat, není-li třetí osoba s obsahem modifikační smlouvy seznámena (§ 143 odst. 4 OZ).¹⁴

Obecnou úpravu obsaženou v občanském zákoníku může vyloučit zvláštní právní úprava. Tu představuje např. zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů. Podle jeho § 8 odst. 3 mají spolupůvodci právo na patent v rozsahu, v jakém se podílejí na vytvoření vynálezu. Přísluší-li práva z téhož patentu několika osobám, spravují se vztahy mezi nimi obecnými předpisy o podílovém spoluvlastnictví (§ 16 odst. 1 citovaného zákona). Tato zvláštní právní úprava by dopadala i na manžele.¹⁵

2. Závazky společného jmění

Jak již bylo řečeno v kapitole druhé, od 1.8.1998 patří do SJM též závazky (zejm. dluhy z půjček včetně úroků). Které přesně to jsou, určuje občanský zákoník v ustanovení § 143 odst. 1 písm. b) jednak pozitivně s ohledem na dobu jejich vzniku (tj. za trvání manželství) a jednak negativně v podobě vyjmenovaných výjimek, které do SJM nepatří. Těmito výjimkami jsou závazky týkající se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich a závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

Na rozdíl od první varianty je posuzování druhé možnosti (tzv. excesů) v praxi dosti obtížné, neboť zákon pracuje s pojmem neurčitým a vágním. Spor o to, zda a jak toto *kritérium přiměřenosti* hodnotit, tj. zda přihlídnout k průměrným, objektivním, převažujícím majetkovým poměrům ve společnosti, či zda vyjít z konkrétních majetkových poměrů manželů, zatím právní praxe jednoznačně nevyřešila. Převládající interpretace se však přiklání k tomu, že míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů je nutné vykládat s ohledem na celkovou majetkovou situaci manželů, zejména k jejich výdělkovým možnostem, jejich ostatním příjmům (např. z podnikání, z cenných papírů, z pronájmu, úspor apod.) a ve vztahu k jejich celkové životní úrovni¹⁶.

¹⁴ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 657

¹⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Předmět společného jmění manželů a způsoby jeho nabytí, Právní fórum, 2006, číslo 12, s. 413

¹⁶ Plecítý, V., Kocourek, J.: Občanský zákoník, Výklad, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy, 4. vydání, Praha: Eurounion, 2007, s. 228

Ohledně závazků, které tvoří SJM, platí, že je plní oba manželé *společně a nerozdílně* (§ 145 odst. 3 OZ) a dále, že i z právních úkonů týkajících se SJM jsou oprávněni a povinni oba manželé *společně a nerozdílně* (§ 145 odst. 4 OZ). Z povahy solidární odpovědnosti manželů vyplývá, že manželé odpovídají za splnění takového závazku jak veškerým majetkem, který mají v SJM, tak každý z nich svým výlučným majetkem¹⁷.

Platná právní úprava tak (snad až příliš benevolentně) umožňuje každému manželovi uzavírat smlouvy a brát na sebe závazky (např. ze smlouvy o půjčce, ze smlouvy o úvěru, závazky ručitelské) bez souhlasu (a dokonce bez vědomí) manžela druhého. Právní dopad takto převzatých závazků do SJM může být mimořádně tvrdý.¹⁸ I když zákon zavazuje manžely k solidárnímu plnění závazků, nelze na podkladě exekučního titulu, jenž jako povinného označuje jednoho z nich, nařídit (a provést) výkon (*exekuci*) proti druhému manželovi (resp. na jeho výlučný majetek, tato skutečnost vyplývá i z § 256 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „OSŘ“)¹⁹.

Exekuční titul vůči jednomu z manželů však nepochybně postačuje k postižení majetku patřícího do SJM²⁰. Účastníkem řízení, pokud jde o věci nebo práva patřící do SJM, se tak *ex lege* stává i manžel povinného (§ 255 odst. 2 OSŘ). Základním smyslem této účasti manžela je uspokojení pohledávky oprávněného za povinným, který má majetek, jenž tvoří SJM. Za majetek patřící do SJM povinného a jeho manžela se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást SJM jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah SJM nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik SJM ke dni zániku manželství (§ 262a odst. 1 OSŘ). Pro případ exekuce obsahuje tato ustanovení i § 36 a § 42 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Soudní praxe dává přednost uspokojení věřitele nejprve z výlučného majetku a poté z majetku společného, zákon však toto pořadí nestanovuje. Případy, kdy lze podat návrh na vyloučení majetku patřícího do SJM z výkonu rozhodnutí, jsou vymezeny v ustanovení § 267 odst. 2 OSŘ. Složitější se zdá být otázka, zda lze výkonem rozhodnutí postihnout mzdu manžela povinného nebo jeho

¹⁷ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 385

¹⁸ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, § 1–459, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 853

¹⁹ Francová, M., Dvořáková Závodská, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, Praha: ASPI, 2008, s. 54

²⁰ Marešová, M.: Společné jmění manželů ve vztahu k závazkům jednoho z manželů, Ad Notam, 2007, číslo 1, s. 12

pohledávku z účtu. Část odborné literatury, ale i judikatura říká, že ne. Odůvodněn je tento závěr zejména tím, že v obou případech se jedná pouze o nárok na mzdu či na tuto pohledávku a ty součástí SJM nejsou.²¹

Značný průlom do dosud judikaturou i právní doktrínou konstantně zastávané zásady pasivní solidární odpovědnosti manželů znamená rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 677/2005 ze dne 12.9.2007. Podle právního názoru vyjádřeného v tomto rozsudku není nově možné splnění závazku, jenž byl smluvně přijat jedním z manželů, vymáhat na druhém z manželů, přestože tento závazek náleží do jejich společného jmění. NS své rozhodnutí odůvodnil mj. tak, že „(...) Lze s přihlédnutím k teleologickému výkladu zkoumaných ustanovení podstatně usuzovat, že úpravou obsaženou v ustanovení § 145 odst. 3 OZ ve spojení s § 143 odst. 1 písm. b) OZ nezamýšlel zákonodárce prolomit princip autonomie vůle smluvních stran v procesu vzniku závazků ze smluv a vnútit jim jako zákonný důsledek vzniku smlouvy prostřednictvím institutu SJM jako další smluvní stranu i druhého manžela smluvní strany.“ Tím Nejvyšší soud ČR změnil doposud zastávaný výklad § 145 odst. 3 OZ na interpretaci ve smyslu „kdo si udělá dluhy, ať si je také zaplatí“ a postavil tím obecné právní zásady před samotný text zákona. O správnosti a odůvodněnosti tohoto kontroverzního rozsudku se vedou v kruzích odborné veřejnosti diskuse²².

3. Majetek společného jmění

Předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty (§ 118 OZ). Pojem majetek není v občanském zákoníku výslovně definován a jeho obsah lze dovozovat pouze z následných ustanovení, která upravují právní osud majetku sestávajícího z věcí movitých i nemovitých, ostatních majetkových práv a pohledávek. Takové vymezení

²¹ Valenta, J.: Manžel povinného v exekučním řízení, Právní rádce, 2008, číslo 8, s. 11-13

²² Např. Kordač, Z.: K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů, Bulletin Advokacie, 2008, číslo 1-2: „Zásadu smluvní volnosti nelze vykládat jako neomezenou. Ani obavy o nejisté právní postavení věřitele, o případné neodborné vybavenosti druhého z manželů či o možné problémy v exekučním řízení nejsou na místě. Není důvod, aby za závazky ze smlouvy, jejímž důsledkem bylo zvětšení majetkové sféry obou manželů, měl odpovídat svým výlučným majetkem pouze jeden z nich. V případě, že tento právní názor NS bude přijat obecnými soudy a aplikován v jejich rozhodovací činnosti, mohlo by ustanovení § 145 odst. 3 OZ ztratit v určitém rozsahu obsah a smysl.“
Dále např. Spáčil, J.: Tři aktuální sporné otázky společného jmění manželů, Soudní rozhledy, 2008, číslo 3, s. 85

není v rozporu ani s obsahem pojmu majetek ve vztazích upravených zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obchodní zákoník“), jenž v § 6 odst. 1 (obchodní) majetek definuje jako věci, pohledávky a jiná práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty.

Jak již bylo vyloženo, aby se majetek stal předmětem SJM, musí být nabyt některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství a nesmí existovat žádný zákonný ani smluvní důvod, který by tento majetek ze SJM vyloučil. Zákonnými výjimkami dle § 143 odst. 1 písm. a) OZ se zabývám v podkapitole IV. 4. o výlučném majetku manželů, smluvní důvody na základě § 143a OZ rozebírám v kapitole páté pojednávající o modifikacích SJM.

Do SJM tak spadají zejména (neberou-li se v úvahu možné modifikace):

- příjmy manželů, ať již z pracovního poměru nebo z podnikání,
- příjmy ze sociálního zabezpečení (dávky, důchody aj.),
- odměny a honoráře umělců, příjmy ze smluv nakladatelských, odměny za vynálezy, zlepšovací návrhy a autorská díla,
- vyplacené prémie,
- výhry ze sázek a loterií, věci získané výhrou (důležitý je okamžik výhry, nikoli zakoupení losu),
- plnění ze smlouvy pojistné, pokud bylo za trvání manželství ve prospěch některého z manželů realizováno,
- výnosy, užitky a přírůstky věcí (bez ohledu na to, zda jsou tyto věci v SJM nebo ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů),
- nemovitosti, které byly v době manželství koupeny, atd.²³

Nabytým majetkem se rozumí ve smyslu § 132 OZ všechny oprávněné způsoby nabytí vlastnického práva.

V případě *bezúplatně* nabytého majetku (tj. darem, děděním, odkazy) takový majetek do SJM zásadně nespadá. V případě nabytí jedním z manželů je tento majetek vždy jejich výlučným, o tom dále v následující podkapitole. Nabývají-li takto oba manželé, tak platná úprava vycházející ze striktně rigidního ustanovení § 143 OZ nepřipouští, aby věci darované či zděděné přešly do SJM, a to ani v případech, kdy vůle dárce i obdarovaných k tomu směřuje. Takto bezúplatně nabytá věc bude vždy

²³ Francová, M., Dvořáková Závodská, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, Praha: ASPI, 2008, s. 49

předmětem podílového spoluvlastnictví manželů. Popsaný legislativní přístup je často kritizován.²⁴

Co se týče nabytí majetku *vydržením*, tak platí, že jsou-li manželé oprávněnými držiteli věci po celou vydržecí dobu či splňuje-li zákonné podmínky vydržení jen jeden z manželů²⁵, nabývají vlastnické právo vydržením oba manželé a věc se stává jejich společným jměním.

Složitější je situace v okamžiku, kdy budou *spojeny, smíšeny, či zpracovány* věci náležející jednak do SJM a jednak výhradně jednomu z manželů. V tomto případě se vychází z obecných pravidel práva věcného, dědického i závazkového. Převládající výklad (zakládající se zejm. na rozhodnutí R 42/72) se tak přiklání k tomu, že vždy, když se k výlučným prostředkům přidají i prostředky ze SJM (buť by se jednalo o přidání sebemenší částky), stane se věc součástí SJM²⁶. Dle některých autorů je však toto řešení již překonáno a de lege ferenda lze doporučit legislativní úpravu, která by zohledňovala, v jaké výši se SJM na pořízení nové věci podílí, a vlastníkem by se tak stal manžel, jehož podíl by byl větší (stejně jako v případě zpracování věci podle § 135b OZ)²⁷. S tímto návrhem lze jen souhlasit.

Zajímavými se jeví být případy, kdy se věc objektivně nachází v podílovém spoluvlastnictví spoluvlastníků, kteří se následně stanou manžely. Podle převážného výkladu touto skutečností ke změně právního režimu nedochází a podílové spoluvlastnictví se na SJM netransformuje.²⁸

4. Výlučný majetek manželů

Majetek, který netvoří předmět SJM ani předmět podílového spoluvlastnictví mezi manžely, zůstává výlučným (samostatným, odděleným) majetkem každého z manželů. Podle standardní judikatury (R 42/72) však (není-li mezi manžely dohodnuto

²⁴ Dvořák, J., Spáčil, J.: Předmět společného jmění manželů a způsoby jeho nabývání, Právní fórum, 2006, číslo 12, s. 414. Dále např. Králík, M.: Podílové spoluvlastnictví a společné jmění manželů (vybrané otázky), Právní rozhledy, 2008, číslo 21, s. 771

²⁵ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II ÚS 219/95

²⁶ Francová, M., Dvořáková Závodská, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, Praha: ASPI, 2008, s. 53: „Platí, že když se věc koupí z 90% z výlučných prostředků a z 10% ze SJM, bude věc patřit do společného majetku. Manžel bude mít pouze právo na tzv. zápočet při vypořádání.“

²⁷ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 388: „Pokud by většina použitého zdroje pocházela z výlučných prostředků, zůstalo by výlučné vlastnictví zachováno.“

²⁸ Králík, M.: Podílové spoluvlastnictví a společné jmění manželů (vybrané otázky), Právní rozhledy, 2008, číslo 21, s. 773

jinak) i pokud tento výlučný majetek nese v době manželství užitky (např. úroky z vkladu náležející jen jednomu z manželů), patří tyto užitky do společného jmění. Naproti tomu závazky týkající se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, do SJM nespádají. Právní postavení manžela, který vnáší do SJM užitky ze svého výlučného majetku, ale zároveň je sám subjektem závazků týkajících se tohoto majetku, je proto nevyvážené a dle názorů odborníků je tento stav neudržitelný²⁹.

K výlučnému majetku manžela nemá druhý manžel žádná práva. Není oprávněn ho užívat, spravovat ho a disponovat s ním. Toto však neplatí, je-li mu udělen souhlas druhého manžela (v praxi bývá zmocnění realizováno formou příkazní smlouvy podle § 724 a násl. OZ), jde-li o běžnou záležitost ve smyslu § 21 ZR³⁰, či pokud jsou naplněny podmínky jednatelství bez příkazu dle § 742 a násl. OZ. Správu výlučného majetku vykonává tedy každý manžel samostatně, ostatní věci nevyloučené ze společného jmění se řídí obecným právním režimem správy SJM (§ 145 OZ, viz kapitolu šestou).

O tom, zda jde o majetek společný nebo výlučný, rozhoduje především původ (zdroj) jeho nabytí. Výlučný majetek může manžel získat především zcela nezávisle na společném majetku (např. majetek nabytý před vznikem SJM). Jen v jediném případě může mít výlučný majetek zdroj v majetku společném, a to sice pokud se jedná o věci sloužící osobní potřebě manžela, viz dále. Platí, že výlučný majetek může manžel za trvání manželství nabýt jen tehdy, pokud to zákon připouští (a pokud si manželé neujednali jinak)³¹. Ustanovení § 143 odst. 1 OZ toto činí jednak z hlediska doby jeho nabytí a jednak určitý majetek doslovně ze SJM vylučuje.

Co se první možnosti týče, doba nabytí majetku je omezena **dobou trvání** manželství. K majetku získanému před uzavřením sňatku tudíž zůstává každému z manželů výlučné vlastnické právo. Pojem nabytí majetku za trvání manželství je třeba chápat ve smyslu za trvání SJM s ohledem na to, že dobu vzniku SJM lze smluvně odložit až k době zániku manželství (§ 143a odst. 2 OZ).

²⁹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 99

³⁰ Znění § 21 zákona o rodině:

- (1) Manžel je oprávněn zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.
- (2) Jednání jednoho manžela při obstarávání běžných záležitostí rodiny zavazuje oba manžely společně a nerozdílně.
- (3) Ustanovení odstavců 1 a 2 neplatí, jestliže jiné osobě bylo známo, že druhý manžel tyto účinky proti ní výslovně vyloučil.

³¹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 98

Druhý zmíněný případ, explicitně *stanovené výjimky* ze společného jmění, tj. případy výlučného majetku, jsou dle § 143 odst. 1 písm. a) OZ tyto:

a) Majetek získaný dědictvím nebo darem

Dědictví a dary jsou ve výlučném vlastnictví toho z manželů, který je takto získal, a to od kohokoliv, případně i od druhého manžela z jeho výlučného majetku. Nabudou-li je oba společně, je tento majetek v jejich podílovém spoluvlastnictví. Pro posouzení, kdo je obdarovaným, je rozhodující vůle dárce, na niž lze usuzovat obvykle jen z okolností, za kterých k darování dochází.

b) Majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela

Jedná se o explicitní vyjádření teorie transformace výlučného majetku na jiný výlučný majetek (bez přidání prostředků ze SJM). Skutečnost, že je věc koupená z výlučných finančních prostředků jednoho z manželů, se obvykle uvede v kupní smlouvě, kterou podepíše oba manželé, nebo druhý manžel podepíše prohlášení, kterým tuto skutečnost uzná. Věc však patří do SJM i v případě, kdy byla pořízena z výlučných prostředků jednoho z manželů, pokud kupní smlouvu uzavřeli oba manželé, kteří projeví vůli kupovanou věc nabýt do SJM (R 49/2001)³².

c) Věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů

Tento pojem je třeba interpretovat velmi restriktivně a konkrétně podle okolností případu. Ačkoliv se jedná o věci, které byly nabyté za trvání manželství ze společných prostředků a měly by proto tvořit předmět SJM, zákon je vyjímá právě s ohledem na jejich osobní povahu (jako typický příklad lze uvést osobní prádlo, oděvy, boty atd.). Tyto věci se individualizují až hospodařením a tím dochází k přeměně SJM na vlastnictví individuální³³. Soudní praxe dovodila, že jde-li o věc nikoli obvyklé osobní potřeby (např. drahocenný kožich), měl by manžel, který tyto hodnoty za trvání manželství získal, nahradit to, co ze společného majetku bylo na tento majetek vynaloženo (R 42/72)³⁴.

³² Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 398

³³ Fiala, J., Holub, M., Bičovský, J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. vydání, Praha: Linde, 2006, s. 236

³⁴ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 103

- d) Věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka³⁵

Věci vydané v restituci jednomu z manželů do SJM sice nespadají, ale příjmy z nich plynoucí již ano (např. nájemné).

Třetí skupinou náležející do výlučného majetku jednoho z manželů jsou práva, která jsou svou povahou úzce spjata z fyzickou osobou neboli mají *osobní charakter*. Tuto kategorii zákonodárce sice výslovně neřeší, shoda ale panuje v tom, že předmětem SJM tudíž nejsou *práva osobnostní* (příkladem jsou výlučná práva osobnostní dle autorského zákona³⁶, např. právo autora na autorství a právo na nedotknutelnost díla), z *práv majetkových* to nejsou ta, která jsou neoddělitelně spjata s osobou jednoho z manželů (např. právo na bolestné a ztížení společenského uplatnění, právo na mzdu – do SJM patří až mzda vyplacená a naturální odměna).³⁷

5. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

Zákonný režim SJM je v NOZ nově vymezen v ustanovení § 649 – 655. V ustanoveních § 653 – 655 se pojednává o správě v zákonném režimu, o té blíže v kapitole šesté.

V rámci zákonného režimu má platit, že součástí společného jmění je to, čeho nabyl jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co (§ 649 odst. 1):

- a) slouží osobní potřebě jednoho z manželů,
- b) nabyl darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl,
- c) nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,

³⁵ Např. zákon č. 403/1990 Sb., o mimosoudních rehabilitacích; zákon č. 229/1991 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 87/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

³⁶ Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů

³⁷ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 103

- d) nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví a
- e) nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Rozsah aktiv tak zůstane zachován, dojde pouze k drobným změnám a podrobnějšímu vymezení jeho jednotlivých součástí. Písmenem b) uvedeného ustanovení je navrhováno řešení stávající kritizované situace nemožnosti nabytí daru a dědictví do SJM – NOZ tak i takto získaný majetek zahrnuje do SJM s možností manželů tento princip smluvním způsobem vyloučit. Zmínka zde chybí o výjimce v podobě věcí vydaných v restitucích, neboť jsou již zpravidla majetkoprávně, resp. vlastnický ustáleny (odkaz a výslovné vyloučení takových věcí je pouze v přechodných ustanoveních v § 2901). Součástí SJM i nadále zůstává to, co slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů.

Co považuji za významné ustanovení, je § 649 odst. 2. Podle něj je součástí SJM i *zisk* (tj. výnos po odečtení nákladů), který plyne manželovi z jeho výhradního majetku. Jak již bylo zmíněno, dle ustálené judikatury k tomu tak v praxi skutečně docházelo, ale i přesto už bylo dle mého názoru nutné toto pravidlo upravit, aby nedocházelo k nejasnostem. Odstavec 3 tohoto paragrafu se zabývá podílem v obchodní společnosti nebo družstvu, k tomu viz podkapitolu VII. 5.

Ustanovení § 650 označuje dále jako součást SJM *dluhy*, opouští se tak ztotožňování pojmu závazek s dluhem. Dluhy se podle důvodové zprávy rozumí povinnost k plnění ze závazku vzniklá, závazkem je pak míněna obligace. Konkrétně se tak jedná o dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny. První možnost nově navazuje na výše popsané ustanovení § 649 odst. 2 – součástí SJM tak nejsou dluhy, které přesahují zisk z výlučného majetku jednoho z manželů (tzn. dluhy, které zisk nepřesahují, spadají do SJM, stejně jako samotný zisk z tohoto výhradního majetku). V druhé možnosti se již na rozdíl od platné úpravy nehovoří o míře přiměřené majetkovým poměrům manželů, odpadá tak komplikované hodnocení tohoto vágního pojmu a napříště se bude posuzovat, zda se jedná o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny. Toto lze dle mého názoru zhodnotit jednodušeji a hlavně objektivněji, proto tento posun považuji za správný a účelný z hlediska ochrany druhého nezavazujícího se manžela –

měly by se tak snížit případné důsledky spojené s neuváženým zatěžováním společného jmění (stejně tak i v možnosti první). Otázkou stále zůstává, které dluhy lze převzít. Podle důvodové zprávy se jedná o dluhy soukromoprávní a jen o závazky z řádného obligačního důvodu. Další otázkou je, zda i takto formulovaná ochrana před rizikovým konáním manžela je pro druhého z nich dostatečná. Samozřejmě jako argument pořád platí, že vybírat partnery do manželství bychom si měli uváženě a zodpovědně, ale na druhou stranu také stále platí, že ani pečlivým výběrem nelze mnohdy těmto rizikům předejít.

Kromě dluhů se v NOZ hovoří také o *pohledávkách* (§ 651 odst. 3) z výhradního majetku jen jednoho z manželů, které se mají stát součástí společného jmění (tj. pohledávky výše uvedeného zisku z výhradního jmění jednoho z manželů) – ty se součástí SJM stávají dnem splatnosti.

O nabytí a pozbytí jednotlivých součástí SJM mají platit obecná ustanovení NOZ (§ 651 odst. 1). Částky výděлку, platu, mzdy, zisku a jiných hodnot z pracovní a jiné výdělečné činnosti se stávají součástí SJM v okamžiku, kdy manžel, který se o jejich získání přičinil, nabyl možnost s nimi nakládat (§ 651 odst. 2).

Ani NOZ bohužel neřeší otázku smísení či spojení majetku ze společného jmění a majetku z výhradního jmění jednoho z manželů. I dále by se tudíž mělo postupovat podle obecných pravidel, které jsem uvedla v podkapitole třetí, ale i přesto by kvůli rozporuplnosti dané materie bylo žádoucí tuto problematiku jasně regulovat.

Zcela nově je v NOZ upravena *ochrana třetích osob* v ustanoveních § 671 – 674. V § 671 je obsaženo pravidlo, které je nyní regulováno v § 262a OSŘ: „Pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání SJM, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z toho, co je součástí SJM.“ I § 672 pojednává o výkonu rozhodnutí, tentokrát však nově a vymezuje, že pro závazek jednoho z manželů, který vznikl z jeho trestného nebo jiného protiprávního činu, anebo pro povinnost manžela k plnění výživného, může být při výkonu rozhodnutí společné jmění postiženo jen do výše, kterou by představoval podíl povinného manžela, kdyby společné jmění bylo zrušeno a vypořádáno podle pravidel obsažených v ustanovení § 682. Toto ustanovení má vyvažovat ochranu věřitele a ochranu SJM, resp. druhého manžela, resp. rodiny a posílit tak jejich postavení, protože ze současné právní úpravy nevyplývá, jakým způsobem by měly být řešeny závazky z protiprávního jednání jednoho z manželů.

Ochrana třetích osob pokračuje v § 673, podle kterého zavázal-li se jeden z manželů v době, od které do změny nebo vyloučení zákonného majetkového režimu, ať smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, uplynulo méně než šest měsíců, může být pohledávka jeho věřitele uspokojena ze všeho, co by bylo součástí SJM, kdyby ke smlouvě manželů rozhodnutím soudu nedošlo. Ustanovení § 674 možnost třetí osoby, pokud jde o uspokojení jejích práv, dále zvyšuje. Určuje, že je-li smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, kterými byl zákonný majetkový režim změněn nebo vyloučen, dotčeno právo třetí osoby, zejména věřitele, může tato osoba své právo uplatnit u příležitosti vypořádání toho, co bylo dříve SJM, stejně jako by ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo; přitom se použije § 682 o pravidlech vypořádání. Tato podrobná ochrana dosud scházela, pokládám ji proto za přínosnou.

NOZ se nabýváním majetku manžely zabývá i na jiných místech svého textu než v části druhé pojednávající o rodinném právu. Takto například § 1026 odst. 2 stanoví, že dokud manželství trvá, nemůže vlastnické právo vydržet jeden z manželů proti druhému manželu. Dle ustanovení § 588 neběží promlčecí lhůta ohledně práv mezi manžely, dokud manželství trvá. Další zmínku obsahují i přechodná ustanovení. V § 2900 je tak obsaženo pravidlo určující, že co přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nabyl bezúplatně jeden z manželů nebo co bezúplatně nabyli oba manželé, aniž se to stalo součástí SJM, není i nadále součástí SJM.

V. Modifikace společného jmění manželů

1. Modifikace dohodou manželů

Občanský zákoník podporuje volní autonomii manželů a snoubenců a umožňuje jim, aby zákonná úprava SJM byla v určitých směrech modifikována smlouvou. Jde o širokou možnost změny zákonného režimu, není však možné za trvání manželství zcela vyloučit existenci SJM, neboť manželé jsou ve všech případech modifikací omezeni povinností zachovat společné jmění alespoň v minimálním rozsahu, resp. alespoň v rozsahu obvyklého vybavení společné domácnosti.

Termín *věcí obvykle tvořících vybavení společné domácnosti* zákon nedefinuje a ponechává jeho vymezení soudní praxi. Těmito věcmi lze rozumět zejména bytové zařízení (kuchyňské vybavení, zařízení obývacího pokoje, ložnice, běžné elektrospotřebiče), není vyloučeno, aby do této kategorie byl zařazen i automobil, který je nutný k cestě manžela do práce. Přihlíženo bude k majetkovým poměrům manželů a k běžně přijímanému obecnému standardu ve společnosti, základem však zůstane objektivní měřítko vycházející z účelového určení věcí. Naproti tomu obsah pojmu obvyklé vybavení domácnosti použitého v § 322 odst. 2 OSŘ pro účely jeho vyloučení z výkonu rozhodnutí je nepochybně jiný a jeho rozsah výrazně užší.³⁸

Z hlediska formy je zákonem vyžadována smlouva pouze v podobě notářského zápisu, jakákoliv jiná forma je důvodem absolutní neplatnosti. Znění zákona nebrání tomu, aby k uzavření jednotlivých druhů smluv docházelo i opakovaně a již uzavřené dohody byly tudíž dále měněny či nahrazovány, a to i v případě, že se ze snoubenců již stali manželé.

Na uvedené smlouvy se manželé mohou dle § 143a odst. 4 OZ odvolat vůči jiné osobě jen tehdy, jestliže jsou jí tyto smlouvy známy. Jakým způsobem se třetí osoba o smlouvě dozvěděla, není rozhodné. Důkazní břemeno o této skutečnosti nesou manželé. Nestačí však dokázat, že dotyčné osobě byla smlouva předložena nebo že byla o její existenci informována, důležité je též seznámení se s jejím obsahem, jinak se bude se ve vztahu k ní postupovat dle § 143, jako by žádná dohoda nebyla³⁹. Tímto ustanovením je chráněna dobrá víra třetích osob, jestliže se o těchto smlouvách a jejich obsahu

³⁸ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J.: Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006, s. 592

³⁹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2002, s. 344

nedověděly. S ohledem na veřejnost zápisů v obchodním rejstříku manžele toto břemeno nezatěžuje v případě, pokud dotyčnou smlouvu založili do sbírky listin obchodního rejstříku. S účinností od 1.7.2009 je pro účely dědického řízení nově zavedena Centrální evidence manželských smluv (dále též jen „centrální evidence“), o té však více v podkapitole IX. 3.b.

1.a Změna rozsahu SJM

V ustanovení § 143a odst. 1 OZ je zakotvena možnost manželů smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu *rozšířit nebo zúžit* zákonem stanovený rozsah SJM. Takto lze změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i těch, které již tvoří společné jmění. Smlouva může tudíž směřovat do budoucnosti i do minulosti, lze jí upravit majetkové vztahy během trvání manželství i před ním. Dohodu podle ustanovení § 143a OZ však nelze uzavřít jen na určitou dobu trvání manželství⁴⁰.

Předmětem modifikující smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Konkrétní vymezení smluvních odchylek může mít tedy druhovou nebo individuální povahu podle toho, zda zahrne skupinu věcí, práv a závazků, či zcela konkrétní věc, právo nebo závazek.

Je-li předmětem smlouvy o změně rozsahu *nemovitost*, která již náleží do společného jmění nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Podle některých autorů je však tato účinnost smlouvy v § 143a odst. 1 OZ nevhodně konstruována a tudíž i nesprávně vykládána tak, že celá dohoda nabývá účinnosti až ke dni vkladu. „Vklad do katastru nemovitostí nemá s účinností smlouvy nic společného. Vlastnické právo jako právo věcné vzniká – zakládá se až jeho vkladem do katastru nemovitostí.“⁴¹

Pod pojmem *rozšíření* zákonného rozsahu je třeba rozumět zahrnutí do společného jmění i takového majetku a takových závazků, které jinak zákon z předmětu SJM výslovně vylučuje.

Termín *zúžení* zákonného rozsahu znamená naopak vyjmutí ze společného jmění takového majetku a závazků, které jinak zákon do předmětu SJM výslovně zahrnuje. Po

⁴⁰ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2002, s. 344

⁴¹ Plecítý, V., Vrabec, J., Salač, J.: Základy občanského práva, 4. vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 98-99

uzavření takové smlouvy dochází k zániku SJM k (některým či všem) věcem, které netvoří obvyklé vybavení společné domácnosti a musí dojít k jejich vypořádání (nebylo-li vypořádání provedeno přímo v dohodě o zúžení). Každý z manželů poté nabývá do svého výlučného vlastnictví, pokud nabývají oba společně, pak nabývají do podílového spoluvlastnictví (obě možnosti s výjimkou věcí tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti).

1.b Změna doby vzniku SJM

Občanský zákoník v ustanovení § 143a odst. 2 připouští, aby manželé smlouvou vyhradili zcela nebo zčásti vznik SJM ke dni zániku manželství, nejde-li o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. I zde platí, že v případě uzavření takovéto smlouvy každý z manželů nabývá do svého výlučného vlastnictví, nabývají-li oba společně, pak nabývají do podílového spoluvlastnictví. V okamžiku zániku manželství je třeba zjistit, co přesahuje rozsah jmění každého manžela, se kterým do manželství vstupoval a nabyt v souladu s § 143 OZ. Toto se pak teprve stává předmětem SJM a také předmětem jeho vypořádání. Forma této smluvní modifikace je však v praxi spíše ojedinělá.

1.c Předmanželská (rodinná) smlouva

Nově formulované ustanovení § 143a odst. 3 a § 147 OZ (ve spojení s § 143a odst. 1 a odst. 2 OZ) založilo právo muže a ženy, kteří chtějí uzavřít manželství (tj. snoubenců), smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravit své budoucí majetkové vztahy obdobným způsobem, jakým mohou manželé modifikovat SJM. Mohou si tak odchýlně ujednat rozsah, vyhradit zcela nebo zčásti vznik SJM ke dni zániku manželství, či upravit odchýlně správu od zákonné úpravy. K uzavření takové smlouvy musí mít budoucí manželé stejnou způsobilost jako k uzavření sňatku. Toto ustanovení je dále podmíněné uzavřením manželství, jinak je bez účinků.

2. Modifikace soudním rozhodnutím

Další možnost modifikace je prostřednictvím soudního rozhodnutí. Podle současně platných právních předpisů soud již nemůže zrušit SJM, tak jak tomu bylo v případě BSM, ale pouze *zúžit* rozsah SJM, a to až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. O zúžení rozhoduje soud rozsudkem na návrh některého z manželů, a to výlučně ve dvou následujících případech vymezených v § 148 OZ:

1. existují-li k tomu závažné důvody (odst. 1),
2. získal-li alespoň jeden z manželů oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti (odst. 2).

V prvním případě je na uvážení soudu („soud může zúžit“), zda společné jmění zúží či nikoli. Závažné důvody je třeba vždy posuzovat podle okolností konkrétního případu. Lze za ně považovat zejména závadné chování jednoho z manželů, kterým ohrožuje rodinu po stránce hospodářské, anebo chování, které je v rozporu se zájmem na zdravém vývoji nezletilých dětí (např. marnotratnost, hráčská vášeň, těžký alkoholismus, závislost na drogách apod.). V některých případech lze jako závažný důvod posoudit i dlouhotrvající zrušení společné domácnosti (tzv. mrtvá manželství), zbavení způsobilosti k právním úkonům apod.⁴²

Ve druhém případě se jedná o povinnost soudu („soud zúží“) společné jmění zúžit, byl-li takovýto návrh podán. K problematice zabývající se majetkovými vztahy mezi manžely v souvislosti s podnikáním se vyjadřují blíže v kapitole sedmé.

V obou případech nastává zúžení předmětu SJM právní mocí rozhodnutí soudu. Ustanovení § 148 odst. 4 OZ zakotvuje pravidlo stanovící, že jestliže společné jmění bylo zúženo podle § 148 odst. 1 nebo 2, může být *rozšířeno* do předchozího rozsahu jen rozhodnutím soudu vydaným na návrh jednoho z manželů. Rozhodnutí je tedy ponecháno na vůli soudu, rozšíření na základě dohody manželů není dnes možné.

Hlavním účelem tohoto zúžení je ochrana práv každého z manželů, kde hrozí zneužívání, jednostranné využívání nebo zmenšování rozsahu SJM. Stejně jako v případě smluvního zúžení rozsahu, i v tomto případě musí být provedeno vypořádání obdobně podle zásad stanovených v ustanovení § 149 odst. 2 a 3 OZ.

⁴² Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2002, s. 353

3. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

Na začátku této podkapitoly bych chtěla vyložit nový pojem s novým obsahem a tím je institut *obvyklé vybavení rodinné domácnosti*. V občanském zákoníku se tento pojem nazývá obvyklé vybavení společné domácnosti a je o něm zmínka v souvislosti s možností odchýlení se od zákonného režimu. Dosud byl tento termín vykládán pouze teorií a soudní praxí, nyní se zákonodárce rozhodl pro výslovnou formulaci a začlenění přímo do textu zákona.

Pojem je upraven v NOZ v ustanovení § 637, není tedy vložen do oddílu týkajícího se manželského majetkového práva, a to sice z důvodu jeho zvláštní povahy a tím i zvláštního právního režimu – dle § 2899 věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti přestávají být dnem nabytí účinnosti NOZ součástí společného jmění manželů.

Jedná se o soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů; není přitom rozhodné, zda jednotlivé věci náleží oběma manželům nebo jen jednomu z nich. Ze znění ustanovení vyvozují, že již nebude přihlíženo ke konkrétním majetkovým poměrům manželů, ale k obecnému standardu ve společnosti a hlavně i nadále k účelovému určení věcí. K nakládání s takovými věcmi potřebuje manžel souhlas druhého manžela; to neplatí, jedná-li se o věc zanedbatelné hodnoty (tzv. věc bagatelní – rozumí se hodnota nejen finanční, ale i podle významu). V případě naložení s věcí bez souhlasu manžela se tento manžel může dovolávat neplatnosti takového právního jednání. Řešena je dále v tomto kontextu situace případného opuštění rodinné domácnosti (§ 638).

Tím, že je obvyklé vybavení rodinné domácnosti vyňato ze SJM, nemusí být na rozdíl od současné úpravy v ustanoveních o modifikacích zmiňováno, jelikož případnými odchylkami nebude vůbec dotčeno. Navrhovaná úprava tak vede k možnosti samotného posuzování obvyklého vybavení rodinné domácnosti a společného jmění manželů. Smlouvy, které lze o SJM uzavírat, nemohou zrušit ani změnit ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti (§ 658 odst. 3). Totéž platí i o rozhodnutí soudu (§ 667 odst. 1). Tímto je vyjádřena kogentnost ustanovení týkajících se tohoto institutu.

Nyní se pokusím krátce pojednat o samotných modifikacích zákonného režimu SJM, kterými jsou smluvený režim a režim založený rozhodnutím soudu.

Režim dohodnutý snoubenci či manžely ve smlouvě (§ 656 – 663) může spočívat v režimu oddělených jmění, v režimu vyhrazujícím vznik SJM ke dni zániku manželství, jakož i v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu SJM v zákonném režimu. Smlouvou lze nově rovněž uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství. Stejně jako doposud nelze uzavřít smlouvu o odlišném majetkovém režimu, jestliže SJM zaniklo za trvání manželství na základě zákona. Smluvený režim lze změnit smlouvou, ale také rozhodnutím soudu; eventuální změna zákonem se považuje za samozřejmou. Tímto se mají vyvrátit případné pochybnosti o možnosti uzavřít smlouvy opakovaně. Další odlišností od současné právní úpravy je výslovné stanovení obecných obsahových předpokladů platnosti modifikační smlouvy manželů – takováto smlouva nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu (§ 659). Ten samý požadavek je kladen na režim založený rozhodnutím soudu (§ 667 odst. 1). Dohodnutý režim by se měl týkat zejména již existujícího SJM; ujedná-li se pro SJM zpětný účinek, nepřihlíží se k tomu (§ 656 odst. 1). Z formálního hlediska vyžadují dohody i nadále formu veřejné listiny (§ 656 odst. 2). Tento požadavek však pokládám za příliš přísný, jako postačující považuji uložení povinnosti písemné podoby s úředně ověřenými podpisy účastníků.

Ustanovení § 660 se zabývá otázkou účinnosti modifikačních smluv a nabízí tak rozuzlení situace, která je nyní poněkud nejasná a řešená pouze pomocí výkladu (který však není jednotný, viz podkapitulu 1.a). Dle odstavce 2 tohoto paragrafu týká-li se smlouva manželů již existující věci zapsané do veřejného seznamu, nabývá smlouva v této části účinky vůči třetím osobám zápisem do tohoto seznamu (ledaže NOZ stanoví jinak). Dále je v odstavci 1 zakotvena i situace ohledně smlouvy snoubenců – ta nabývá účinnosti uzavřením manželství; týká-li se již existující věci zapsané do veřejného seznamu, lze provést do tohoto seznamu zápis změny až po uzavření manželství.

Tím se dostávám k další velmi významné novince, a sice té, že NOZ počítá se zavedením *veřejného seznamu* (registru, rejstříku či jiné evidence), do něhož se budou zapisovat modifikační smlouvy, tj. vše, co mění zákonný majetkový režim manželů (§ 661). Podrobnosti o veřejném seznamu by měl upravit zvláštní zákon, např. tedy to, kdo veřejný seznam povede (zda soud, notáři nebo jiné registrační místo), či jak bude probíhat řízení o zápisu. Zapsáním do tohoto seznamu budou změny ujednané manžely vůči třetím osobám účinné. Značným pokrokem v souvislosti s touto problematikou je nepochybně též nové vytvoření Centrální evidence manželských majetkových smluv tak, jak o ní pojednávám v podkapitole IX. 3.b, ale vzhledem k tomu, že se jedná pouze

o seznam neveřejný, vítám návrh popsaného veřejného seznamu nadšeně. Při psaní části věnující se platné právní úpravě jsem si mnohokrát říkala, že by bylo založení takového veřejného seznamu velmi užitečné, informovanost a postavení třetích osob, které s manžely vstupují v právní vztahy, by se tím značně posílilo.

Co ale považuji za nevhodné, je fakt, že je ponecháno na vůli manželů, zda změny ve svém SJM nechají do seznamu zapsat či ne. Nenavrhnou-li některý z manželů tento zápis, bude i nadále jako nyní platit, že se manželé budou moci obsahu modifikační smlouvy vůči třetí osobě dovolat, jen byl-li jí znám. Chápu sice, že se jedná o citlivé soukromé údaje, ale z mého pohledu by bylo prospěšné manželům toto uložit jako povinnost a založit tak evidenci podobnou obchodnímu rejstříku, kam by se též povinně zapisovaly určité stanovené údaje. Odstranilo by se tak mj. složité dokazování, zda třetí osoba a obsahu modifikační smlouvy věděla či ne a důležité informace by tak byly zpřístupněny širšímu okruhu osob. O této potřebě hovoří i např. autoři M. Knappová a kolektiv⁴³ či J. Dvořák a J. Spáčil⁴⁴.

Jako jeden z nejvýznamnějších nových návrhů v celé oblasti manželského majetkového práva shledávám zavedení možnosti *režimu odděleného jmění*. Doposud tato varianta nebyla přípustná, proto tento návrh hodnotím velmi kladně; i přesto, že tento režim má svá úskalí, každá změna směřující k větší smluvní volnosti snoubenců a manželů je z mého pohledu pozitivní a přínosná. Režim odděleného jmění znamená, že každý manžel si ponechává výlučné vlastnictví svého majetku, který spravuje, užívá a disponuje s ním. Společně pak manželé nabývají do podílového spoluvlastnictví. Upřesnění poskytují ustanovení § 669 – 670, v nichž je obsažena regulace správy stanovící, že ani v tomto režimu nejsou manželé oprávněni nakládat se svým jměním zcela libovolně – s rozsahem přesahujícím dvě třetiny hodnoty svého výhradního jmění totiž mohou nakládat jen se souhlasem druhého manžela; totéž platí obdobně o výhradních dlužích manžela. Byl-li druhý manžel opomenut a nesouhlasí-li s právním jednáním svého manžela, může se dovolat neplatnosti takového jednání. Tímto ustanovením má být podle důvodové zprávy prohloubena právní ochrana každého z manželů před tím, aby se jeden z nich neuváženě zbavil celého svého výhradního majetku a vyživovací povinnost by tudíž dopadla v celém rozsahu na druhého z nich.

⁴³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 391

⁴⁴ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání, Právní fórum, 2006, číslo 9, s. 303

Dále jsou v § 670 regulovány majetkové vztahy manželů v tomto režimu v souvislosti s podnikáním, těmi se však budu zabývat v kapitole sedmé.

Poslední způsob modifikace – *režim založený rozhodnutím soudu* – je zakotven v ustanoveních § 664 – 668. V § 664 odst. 1 je navrženo, aby soud mohl na návrh manžela ze závažného důvodu společné jmění zrušit či zúžit. Následující druhý odstavec obsahuje nově demonstrativní výčet takových závažných důvodů, jsou jimi např. marnotratnost manžela, soustavné, opakované podstupování nepřiměřených rizik či podnikání nebo neomezené ručení v právnické osobě; doposud byly tyto důvody pouze vyvozovány praxí. Zrušení SJM se může na první pohled zdát jako nově zavedené, ale není tomu tak z důvodu, že do společného jmění nepatří obvyklé vybavení rodinné domácnosti, majetek manželů tudíž bude i po zrušení pořád společný co se tohoto souboru věcí týká. Ustanovením § 665 odst. 1 je založeno právo soudu na návrh manžela rozšířit do zákonného rozsahu SJM, jehož rozsah byl zúžen (zejména pominou-li důvody zúžení). Na rozdíl od platného právního stavu se navrhuje stanovit, aby režim založený rozhodnutím soudu možné změnit též smlouvou manželů (§ 665); manželé tak mohou sami např. provést zmíněné rozšíření soudem zúženého rozsahu.

V rámci ustanovení o modifikacích zákonného režimu je obsažena i úprava *správy* jak ve smluveném režimu (§ 662 + 669), tak v režimu založeném rozhodnutím soudu (§ 668). Tomu se budu podrobně věnovat v následující šesté kapitole.

Jak již jsem naznačila v kapitole první, NOZ zahrnuje pod oddíl o manželském majetkovém právu též některá ustanovení o *bydlení* manželů (§ 683 – 690). Co je pro téma mojí práce podstatné, je novinka obsažená v § 684: „Je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž má jeden z manželů výhradní právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, a je-li to jiné právo než závazkové, vznikne uzavřením manželství druhému manželu právo bydlení.“ To samé platí i vznikne-li jednomu z manželů takové výhradní právo za trvání manželství. Takto má být tedy manželovi, který je ve slabším postavení, poskytnuta náležitá ochrana spočívající jednak v uvedeném právu bydlení a jednak v dalších souvisejících aspektech popsanych v následujících ustanoveních. Takovými ochrannými prostředky mohou být i zvláštní ustanovení *proti domácímu násilí* (§ 691 – 693), zakládající možnost soudu omezit, popřípadě i vyloučit práva manžela v domě nebo bytě bydlet, a to až na dobu šesti měsíců. Podle důvodové zprávy je takto vhodné přijmout opatření na ochranu slabšího manžela i v rovině soukromoprávní, a to dlouhodobějšího charakteru.

VI. Užívání a správa společného jmění manželů

1. Obecný výklad

Ustanovení občanského zákoníku se k problematice užívání a správy vyjadřuje ve dvojitým smyslu. Z pohledu práv a povinností vznikajících jednak mezi manžely navzájem a jednak mezi manžely a třetími osobami. Tato práva a povinnosti manželů tvoří *obsah SJM* a jejich rozsah je dán jak přímou úpravou v občanském zákoníku, tak i modifikacemi, které si manželé mohou dohodnout. V této kapitole se budu zabývat oběma uvedenými možnostmi.

Ustanovení o správě SJM jsou konkrétně obsažena v § 145, § 146 a § 147 OZ. Ustanovení § 145 je obecným, tudíž při aplikaci subsidiárním ustanovením, jehož použití, stejně jako aplikaci § 146, lze vyloučit zvláštní smlouvou o správě podle § 147. Ustanovení § 146 je pak speciálním ustanovením vůči § 145. Lze si však představit i odlišné řešení, že totiž § 146 s ustanovením § 145 nesouvisí, což ve svém důsledku znamená, že zatímco pochybení proti ustanovení § 145 je sankcionováno relativní neplatností podle § 40a OZ, je provinění proti § 146 sankcionováno neplatností absolutní.⁴⁵ Ustanovením § 146 týkajícím se udělení souhlasu s použitím majetku v SJM k podnikání se zabírám v kapitole sedmé.

2. Zákonná úprava

Právní úprava hospodaření se SJM musí umožnit, aby každý manžel měl oprávnění podílet se na jeho správě a současně musí stanovit určité meze, aby jeden manžel bez vědomí druhého majetek z majetkového společenství nevyvedl a nepoužil k uspokojení svých individuálních zájmů.⁴⁶

Úprava správy společného majetku manželů obsažená v občanském zákoníku je založena na zásadě rovnosti mezi mužem a ženou, pro oba manžele tudíž plynou ze vztahu k němu stejná práva i stejné povinnosti; to vyplývá jednoznačně z ustanovení § 145 odst. 1 a 2.

⁴⁵ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 658

⁴⁶ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 116

Dle ustanovení § 145 odst. 1 OZ majetek, který tvoří společné jmění manželů, **užívají** a udržují oba manželé společně. Termín udržují majetek lze nesporně podřadit pod pojem správy, k tomu tedy viz níže. Co se pojmu užívání majetku týče, zákon tím vyjadřuje pouze právo, nikoliv povinnost věci užívat. Na tom, jak bude majetek skutečně užíván, by se měli manželé dohodnout (zákon nepředepisuje pro takovou dohodu zvláštní formu). U některých věcí, tvořících tento majetek, není totiž vůbec praktické, aby ho oba manželé užívali a udržovali společně.⁴⁷

Náklady spojené s užíváním i udržováním věcí v SJM nesou oba manželé společně i přes to, že to zákon výslovně nestanoví. Je to jen druhá strana hospodaření se společným majetkem, výkladem lze tuto skutečnost dovodit. Užívá-li věc jen jeden z manželů, neplatí, že jenom on je povinen zajišťovat údržbu dotyčné věci a nést s tím spojené náklady. Protože manželé užívají a udržují společné věci společně, nesou společně také náklady, které je třeba v této souvislosti vynaložit.⁴⁸ Neznamená to však, že každý z manželů hradí polovinu takových nákladů. Úhrada se provádí v rámci hospodaření a je možno na ni použít i výlučný majetek; k tomu je pak žádoucí přihlídnout při případném vypořádání (ve smyslu § 149 odst. 2 OZ).⁴⁹

Jsou-li mezi manžely neshody ohledně způsobu užívání či ohledně vynaložení nákladů na společné věci, mají právo na soudní rozhodnutí, ačkoli výslovná právní úprava o tomto jejich právu není již v občanském zákoníku obsažena. I zde lze však k tomuto závěru dospět výkladem relevantních ustanovení (vyplývá jednak z čl. 36 zákona č. 2/1991 Sb., Listiny základních práv a svobod, který zaručuje soudní ochranu a jednak z § 4 OZ⁵⁰). Toto právo jim soudní praxe přiznává i po zániku manželství, pokud nedošlo k vypořádání (zde se jedná o nejčastější situaci, kdy manželé toto své právo využívají).

Majetek, který náleží do společného jmění, je potřeba **spravovat**. Právní vztah manželů ke třetím osobám ohledně SJM občanský zákoník upravuje v § 145. Předně je třeba rozlišovat obvyklou správu majetku a ostatní záležitosti. Dle § 145 odst. 2 OZ obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat

⁴⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, § 1–459, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 865

⁴⁸ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 660

⁴⁹ Fiala, J., Holub, M., Bičovský, J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. vydání, Praha: Linde, 2006

⁵⁰ Znění § 4 občanského zákoníku: Proti tomu, kdo právo ohrozí nebo poruší, lze se domáhat ochrany u orgánu, který je k tomu povolán. Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem soud.

každý z manželů. Naproti tomu v ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů, jinak je právní úkon neplatný.

Občanský zákoník pojem *správy* nedefinuje. Správou majetku se v teorii i v praxi obvykle rozumí hospodaření a disponování se společnou věcí, v širším smyslu sem patří i jeho ochrana u soudu⁵¹.

Ani termín *obvyklá správa majetku* zákon blíže nevymezuje a ponechává jeho naplnění soudní praxi. Podle ní je třeba pojem vykládat s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu. Přitom je potřeba přihlížet k povaze a k hodnotě konkrétní věci, jíž se úkon týká, k účelu, jemuž např. věc obvykle slouží, jakož i k tomu, jak se s ní doposud obvykle a opakovaně nakládalo, dále pak k povaze právního úkonu ve vztahu k jeho předmětu apod.⁵² Obvyklou správou je podle četné judikatury běžné vyřizování záležitostí, např. zajištění chodu společné domácnosti, obstarání běžných oprav (zasklení okna atd.), anebo platby za služby spojené s užíváním společného obydlí. Souhlasu druhého manžela není třeba ani k uzavření leasingové smlouvy nebo k uzavření smlouvy o úvěru (usnesení NS sp. zn. 29 Odo 162/2005), stejně tak ani k převzetí ručitého závazku jedním z manželů (usnesení NS sp. zn. 29 Odo 398/2005).

Rámcem obvyklé správy přesahují úkony, kterými se mění podstata majetku nebo se významně snižuje jeho hodnota.⁵³ Za obvyklou správu majetku nelze v souladu s judikaturou zásadně považovat např. právní úkony týkající se převodu nemovitosti.⁵⁴

V případě, že by právní úkon jednoho z manželů přesahující rámec obvyklé správy majetku byl učiněn bez souhlasu druhého manžela nebo dokonce proti jeho vůli, může se druhý manžel, dotčený ve svých právech, domáhat prohlášení takového právního úkonu za neplatný u soudu. Jedná se o ochranu sankcí relativní neplatnosti právního úkonu dle § 40a OZ. Udělením souhlasu k uzavření smlouvy manželem se druhý manžel nestává jejím účastníkem, kvůli tomu ji námitkou relativní neplatnosti napadnout nelze. Občanský zákoník nestanoví pro udělení souhlasu formu, takže může být udělen i konkludentně, tj. takovým způsobem, kdy lze z chování manžela usoudit, že souhlasil s tím, aby záležitost byla určitým způsobem vyřízena. Souhlas může být i

⁵¹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 117

⁵² Plecítý, V., Vrabec, J., Salač, J.: Základy občanského práva, 4. vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 100

⁵³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 389

⁵⁴ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 118

dodatečný, takový souhlas konvaliduje vadu právního úkonu způsobující jeho relativní neplatnost. Z důvodu ochrany dobré víry třetích osob, které jednají jen s jedním z manželů, je vada zhojena i tehdy, jestliže se postižený manžel nedovolá neplatnosti ve lhůtě, ve které ji může uplatnit⁵⁵.

3. Smluvní úprava

Zásady týkající se správy společného jmění mají dispozitivní povahu. Ustanovení § 147 OZ umožňuje, aby si manželé smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu upravili pravidla správy SJM odchylně podle vlastních potřeb a zájmů a tím se vyhnuli právní úpravě občanského zákoníku a založili si své poměry týkající se správy SJM jinak, než stanoví § 145 a 146.

Jaké jiné formy správy si mohou manželé zvolit, zákon nestanoví. Lze např. uzavřít dohodu o tom, že veškeré úkony týkající se správy společného majetku bude vykonávat jen jeden z manželů. Tuto možnost připouští občanský zákoník v ustanovení § 146, podle kterého může jeden z manželů majetek nebo jeho část použít k podnikání se souhlasem druhého manžela. Správu tohoto majetku určeného k podnikání tudíž vykonává samostatně podnikající manžel (k tomu blíže v kapitole sedmé). Dalším případem odchylné úpravy správy může být případ, kdy oba manželé musí společně činit všechny úkony, tj. musí jednat ve vzájemné shodě, a to bez ohledu na to, zda se jedná o obvyklou správu či ostatní záležitosti.

Stejně mohou upravit správu svého budoucího společného jmění muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství.

S cílem chránit třetí osoby, zejména věřitele, je zakotven výslovný odkaz na § 143a odst. 4 OZ, který platí v tomto případě obdobně. Na obsah takové dohody se manželé (příp. snoubenci) mohou vůči jiné osobě odvolat tudíž jen tehdy, pokud této osobě byl obsah dohody znám.

Smlouva o odchylné úpravě správy může být uzavřena souběžně se smlouvou o zúžení nebo rozšíření předmětu společného jmění. Požadována je písemná forma notářského zápisu, a to pod sankcí absolutní neplatnosti smlouvy.

⁵⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 122

4. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

V NOZ je pojednáno o správě SJM samostatně vždy za ustanoveními o jednotlivých druzích režimu. Tato problematika je upravena mnohem podrobněji než dosud a i zde reflektuje potřebu zvýšené ochrany potenciálně slabšího člena manželského páru, nezletilých dětí a třetích osob, zejména věřitelů.

Správa v zákonném režimu (§ 653 – 655) je uvozena ustanovením o tom, že součástí SJM užívají, berou z nich plody a užitky, udržují je, nakládají s nimi, hospodaří s nimi a spravují je oba manželé společně nebo jeden z nich podle dohody. S tím souvisí ustanovení o právech a povinnostech spojených se SJM nebo součástmi, které náleží oběma manželům společně a nerozdílně. Stejně tak z právních jednání týkajících se SJM nebo jeho součástí jsou manželé zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně. Ani následující § 654 pojednávající o obvyklé správě a o úkonech přesahujících rámec obvyklé správy a o potřebném souhlasu druhého manžela nemění nic na dosavadním právním stavu. Ke škodě věci však ani v NOZ není stanoveno, co přesně znamená pojem obvyklá správa, mohlo by se tak předejít nejasnostem. Nově může jeden z manželů navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud, odmítá-li ho dotyčný manžel bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti udělit, či není-li schopen vůli projevit. Ustanovení § 655 reguluje správu SJM v souvislosti s podnikáním jednoho z manželů, o tom více v následující sedmé kapitole.

I v NOZ si mohou snoubenci a manželé dohodnout ve smlouvě správu SJM odchýlnou od ustanovení § 653 a 654. *Správa ve smluveném režimu* (§ 662 – 663) je řešena obdobně jako v občanském zákoníku, akorát je na rozdíl od současné stručné úpravy podrobněji rozepsaná. Z formálního hlediska je vyžadována forma veřejné listiny, stejně jako pro všechny smlouvy o manželském majetkovém právu (§ 656 odst. 2). Z obsahového hlediska pro smlouvu o správě SJM platí ustanovení § 659 a 660 o zákazu vyloučení schopnosti manžela zabezpečovat rodinu, o ochraně práv třetích osob a o účincích smlouvy tak, jak to bylo vyloženo v podkapitole V. 3. V režimu vyhrazujícím vznik SJM ke dni zániku manželství se použijí obdobně ustanovení o režimu oddělených jmění (§ 657 odst. 1), k tomu taktéž více v podkapitole V. 3.

V ustanovení § 663 je popsáno, co se rozumí tím, je-li správa SJM nebo jeho součástí vykonávána jedním z manželů: tento manžel právně jedná v záležitostech týkajících se SJM samostatně, a to i v soudním nebo jiném řízení (ledaže je dále

stanoveno jinak). V druhém odstavci jsou uvedeny případy, kdy může tento manžel právně jednat jen se souhlasem druhého manžela; jednání bez jeho souhlasu je pod sankcí relativní neplatnosti. Takovými případy jsou jednak nakládání se SJM jako celkem a jednak nakládání s obydlím, v němž je rodinná domácnost manželů, je-li toto obydlí součástí SJM, nebo které je obydlím jednoho z nich, anebo obydlím nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti a o něž manželé pečují, jakož i při ujednání trvalého zatížení nemovité věci, která je součástí SJM.

Ustanovení o *správě v režimu založeném rozhodnutím soudu* v platné právní úpravě scházejí. NOZ tuto absenci řeší v § 668, kde je vyjádřena možnost soudu na návrh jednoho manžela rozhodnout, jakým způsobem bude společné jmění spravováno, a to sice v případě, jedná-li manžel při správě SJM způsobem, který je zřejmě v rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti, a zároveň v případě, pokud snoubenci nebo manželé neuzavřeli smlouvu o správě toho, co je součástí SJM. V důvodové zprávě k ustanovení § 664 je vyjádřen záměr zákonodárce ohledně postavení soudů v oblasti manželského majetkového práva. Podle něj nelze mít dost dobře za správné, staví-li zákonná ustanovení soud do role schvalovacího stroje, totiž do role, kterou až dosud byly soudy povolány hrát. Napříště by se tedy soudy měly vrátit ke skutečnému rozhodování, včetně zvažování rozhodných argumentů a volby možných řešení. S uvedeným úmyslem návrhů souhlasím a popsanou možnost manželů obrátit se na soud pokládám za užitečnou.

VII. Majetkové vztahy mezi manžely v souvislosti s podnikáním

1. Obecný výklad

Během manželství může dojít k situaci, kdy buď ani jeden z manželů nepodniká, či podniká jen jeden z manželů, nebo podnikají oba manželé spolu, anebo podnikají oba manželé, ale každý zvlášť. Pro výklad v této kapitole je nejvýznamnější možnost uvedená jako druhá, tedy ta, pokud podniká jen jeden z manželů.

Pojem podnikání je definovaný v § 2 odst. 1 obchodního zákoníku jako soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Pojem podnikatel je upraven v § 2 odst. 2 obchodního zákoníku⁵⁶. V občanském zákoníku není definice podnikatele obsažena. Z ustanovení § 148 odst. 2 OZ lze však vyvodit, že zákonodárce měl v případě podnikajícího manžela na mysli širší pojetí podnikatele, než jak vyplývá z obchodního zákoníku – za podnikatele je tu považován ten z manželů, který získal oprávnění k podnikatelské činnosti, a dále neomezeně ručící společník obchodní společnosti. Těmito jsou společníci veřejné obchodní společnosti a komplementáři v komanditní společnosti, kteří za závazky společnosti ručí celým svým majetkem. Za podnikatele v širším smyslu může být považován též člen družstva založeného za účelem podnikání.⁵⁷

Podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby je výkonem povolání, ovšem pracovní činnost manžela, kterou vykonává jako osoba spolupracující s manželem – podnikatelem, podnikání není (rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 1717/2000). České právo nepovoluje uzavření pracovního poměru mezi manžely (§ 318 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů), manželé však mohou být jedinými společníky v obchodní společnosti. Jde-li o společnost založenou v době trvání manželství, bude předmětem společného jmění.⁵⁸

⁵⁶ Dle § 2 odst. 2 obchodního zákoníku je za podnikatele považována osoba zapsaná v obchodním rejstříku, osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění, osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění a osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do příslušné evidence.

⁵⁷ Štěpánová, S.: Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, 2006, s. 4

⁵⁸ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 144

V porovnání se zaměstnaneckým poměrem je podnikání výdělečným způsobem rizikovějším, a to už jen proto, že podnikatel musí vedle své práce vynaložit i materiální a jiné náklady. Česká právní úprava vychází z přístupu, podle kterého představuje podnikání jednoho manžela pro majetkové společenství a pro zajištění rodiny tak velké riziko, že je potřeba druhému (nepodnikajícímu) manželovi poskytnout širokou právní ochranu, a to sice v následujících směrech (neberou-li se v úvahu možné modifikace).⁵⁹

2. Souhlas manžela s použitím SJM k podnikání

V souvislosti s podnikáním může podnikající manžel použít jak výhradní majetek svůj, tak majetek ve společném jmění manželů. Zatímco při použití svého majetku není nijak omezen, v případě použití majetku ve společném jmění je limitován zvláštní úpravou správy SJM obsaženou v § 146 OZ. Podle tohoto ustanovení majetek v SJM nebo jeho část může jeden z manželů použít k podnikání jen se souhlasem druhého manžela. Souhlas je třeba udělit při prvním použití majetku v SJM nebo jeho části. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela není třeba.

S ohledem na soudní praxi se souhlasem ve smyslu § 146 rozumí obecný (generální) souhlas daný při zahájení podnikání, resp. před prvním úkonem, při němž by měl být použit majetek v SJM nebo jeho část. Musí jít o souhlas k použití jakéhokoli blíže neurčeného majetku za uvedeným účelem a kdykoli později, nikoli o souhlas k jednorázovému použití majetku v SJM na konkrétní podnikatelský účel.⁶⁰ S takto široce pojatým výkladem pojmu se však podle některých autorů nelze zcela ztotožnit. Neexistuje dle jejich názoru přesvědčivý důvod, proč by druhý manžel nemohl souhlasit s použitím jen určené části pro zcela konkrétní účel podnikání tak, aby v případě podnikatelského nezdaru manžela nebylo SJM ohroženo jako celek.⁶¹

Zákon nevyžaduje pro tento souhlas písemnou formu, může být proto učiněn ústně nebo i konkludentně, jak bylo vyloženo v podkapitole VI. 2. Zvláštní úprava se týká podnikatelů – fyzických osob, kteří se zapisují do obchodního rejstříku. Dle

⁵⁹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání, Právní fórum, 2006, číslo 9, s. 301

⁶⁰ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 390

⁶¹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání, Právní fórum, 2006, číslo 9, s. 302

příslušných ustanovení obchodního zákoníku musí být doklad o souhlasu manžela s použitím SJM nebo jeho části k podnikání založen do sbírky listin, která je součástí obchodního rejstříku. Souhlas může být písemný i ústní, doklad o souhlasu ale musí být tudíž písemný. Do sbírky listin se zakládá také stejnopis notářského zápisu o smlouvě o změně rozsahu SJM nebo výhradě jeho vzniku, rozhodnutí soudu o zúžení SJM, smlouva o rozdělení příjmů z podnikání, dohoda o vypořádání SJM, popř. prohlášení podnikatele, že k dohodě ani k rozhodnutí soudu nedošlo (§ 38i odst. 1 písm. k) obchodního zákoníku).

Pokud manžel souhlas udělil, právo spravovat majetek užívaný k podnikání má podnikající manžel i bez dalšího souhlasu druhého. Podle judikatury však takovýto souhlas neopravňuje podnikajícího manžela k tomu, aby tento majetek užíval k jiným účelům než k odsouhlasenému podnikání⁶².

Jak již bylo nastíněno, z ustanovení § 146 OZ vyplývá, že zákonodárce považuje podnikání manžela se společným majetkem nebo jeho částí vždy za úkon, který překračuje obvyklou správu podle § 145 odst. 2 OZ a řadí se tedy mezi tzv. *ostatní záležitosti*, k nimž je potřeba souhlasu obou manželů. I zde tudíž v případě, že manžel souhlas s použitím majetku neudělil, nastupuje obecná úprava podle § 145 odst. 2, která umožňuje, aby se manžel, který s použitím nevyslovil souhlas, dovolal relativní neplatnosti podle § 40a OZ (pouze však úkonů, které se přímo týkají SJM)⁶³. Stejně by se řešila i situace, kdy by byl majetek použit v rozporu s uděleným souhlasem.

Odepírá-li nepodnikající manžel bez vážných důvodů souhlas s použitím SJM k podnikání udělit, lze vzhledem k nedostatku výslovné úpravy doporučit, aby manžel podal k soudu návrh na zúžení rozsahu SJM (§ 148 odst. 1 OZ). Po vypořádání té části SJM, která byla z celkového rozsahu vyňata, může již každý manžel samostatně podnikat s majetkem, který mu v rámci vypořádání připadl.⁶⁴

Odvolání souhlasu s použitím SJM k podnikání je v zásadě možné, je však podmíněno existencí závažných důvodů k takovému kroku.⁶⁵

⁶² Rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 1731/2003

⁶³ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 123

⁶⁴ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání, Právní fórum, 2006, číslo 9, s. 302

⁶⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání, Právní fórum, 2006, číslo 9, s. 303

3. Zúžení SJM rozhodnutím soudu

Na návrh některého z manželů soud zúží společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti (§ 148 odst. 2 OZ). Právo podat návrh na zúžení má každý z manželů. Jsou-li zákonem požadované podmínky splněny, soud musí návrhu vyhovět.

4. Rozdělení příjmů z podnikání mezi manžely

Výnos z podnikání stejně jako mzda z pracovního poměru náležející jednomu z manželů je nejčastějším zdrojem SJM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů. Kromě zisků z podnikání spadají do společného jmění samozřejmě výdaje a závazky podnikajícího manžela, které nelze od podnikání oddělovat.

Ustanovení § 148 odst. 3 OZ upravuje situaci, kdy je rozsah SJM rozhodnutím soudu zúžen (viz bod 2. této kapitoly) a podnikatelská činnost je pak dále vykonávána manželem – podnikatelem společně nebo za pomoci manžela, který není podnikatelem. Příjmy z podnikání se mezi ně v tomto případě rozdělí v poměru stanoveném písemnou smlouvou. Nebyla-li taková smlouva uzavřena, rozdělí se příjmy rovným dílem. Bez této výslovné zákonné úpravy by totiž manžel – podnikatel měl právo na všechny příjmy dosažené z podnikání, aniž by měl zákonnou povinnost dělit se o dosažené příjmy z podnikání s druhým manželem⁶⁶.

5. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

Definice pojmu *podnikatel* je v NOZ obsažena v hlavě II, v dílu 5, § 394 – 396. Nově se dle důvodové zprávy navrhuje stanovit jako základní kritérium, že podnikatelem je ten, kdo provozuje podnikatelskou činnost (přičemž se vymezují charakteristické znaky této činnosti), nikoli ten, kdo je nadán podnikatelským oprávněním. Tato varianta je ale samozřejmě též upravena, stejně jako zápis v obchodním rejstříku. Za podnikatele je rovněž i nadále považován neomezeně ručící

⁶⁶ Knappová, M., Švestka J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 395

společník obchodní společnosti a člen družstva založeného za účelem podnikání, což sice ani v NOZ není explicitně ve zmíněné charakteristice podnikatele vyjádřeno, avšak dá se to vyvodit z ustanovení manželského majetkového práva tak, jak o nich v této podkapitole pojednávám.

Ku prospěchu věci je v NOZ výslovně řešena otázka týkající se *obchodního podílu*. Ustanovení § 649 odst. 3 tak hovoří o tom, že součástí SJM je také podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem. To však neplatí, pokud jeden z manželů nabyt podíl způsobem zakládajícím podle odstavce 1 (tzn. stanovené výjimky ze SJM, viz podkapitulu IV. 5) jeho výlučné vlastnictví. Zvláštnost obchodního podílu spočívá v tom, že je zde kombinace osobního prvku s prvkem majetkovým. Otázka toho, zda obchodní podíl patří do SJM či ne, byla dlouhou dobu sporná. Obchodní podíl spadá pod tzv. ostatní majetková práva, není tudíž věcí a nebyl tudíž součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů. „Z většiny publikované literatury vyplývalo, že obchodní podíl, byť i nabytý ze společných prostředků manželů, nepatří do SJM a je i nadále ve výlučném vlastnictví manžela, který se stal společníkem v obchodní společnosti.“⁶⁷ Konečné rozřešení tohoto problému nastalo až rozsudkem NS sp. zn. 22 Cdo 700/2004, který jasně určil, že „(...) Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným je součástí společného jmění manželů, byl-li nabyt jedním z manželů za trvání manželství z prostředků patřících do SJM“. K tomuto rozuzlení přispěl i rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 1781/2004⁶⁸. I přes uvedené řešení rozhodně není neúčelné tento závěr vyjádřit i přímo v samotném znění zákona. Vzhledem k tomu, že v OZ se mluví pouze o účasti druhého manžela na společnosti nebo družstvu a ještě je tato účast vyloučena, dochází tak v teorii k nejednotnému výkladu. Jasně znění § 649 odst. 3 je z mého pohledu tudíž velmi vhodné.

Problematika podnikání je v NOZ dále zmíněna v § 655 týkajícím se *správy SJM v zákonném režimu*. Odstavec 1 stanoví, že má-li být součást SJM použita k podnikání jednoho z manželů a přesahuje-li majetková hodnota toho, co má být použito, míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, vyžaduje se při prvním takovém použití souhlas druhého manžela. Navrhované ustanovení vychází z platného právního stavu

⁶⁷ Cechlová, E., Trutnová, J.: Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů, Ad Notam, 2006, číslo 2, s. 49

⁶⁸ Ze znění rozsudku NS sp. zn. 22 Cdo 1781/2004: „(...) Rozhoduje-li soud po zániku SJM o vypořádání obchodního podílu, nestačí přikázat hodnotu obchodního podílu, ale je třeba přikázat obchodní podíl. Obchodní podíl může být přikázán jen podnikajícímu manželovi.“

s tím rozdílem, že souhlas druhého manžela nemá být požadován v případě tzv. bagatelních věcí, což považují nepochybně za změnu k lepšímu, jelikož nebude potřeba souhlas např. ke koupi balíčku jehel a nití při úmyslu založit si krejčovský salón, tak jak uvádí důvodová zpráva. Snad jen takto nedojde k opět složitějšímu posuzování kritéria přiměřenosti tak, jak je tomu nyní v souvislosti se závazky jednoho z manželů. Stejně jako v dosavadní právní úpravě platí, že byl-li druhý manžel opomenut či bylo-li konáno proti jeho vůli, může se dovolat neplatnosti takového jednání.

Stejná pravidla by měla platit obdobně i pro právní jednání, v jehož důsledku má být součástí SJM použito k nabytí podílu v obchodní společnosti nebo družstvu, nebo je-li důsledkem nabytí podílu ručení za dluhy společnosti nebo družstva v rozsahu přesahujícím míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů (§ 655 odst. 2). Takovéto ustanovení v platné právní úpravě schází; jakékoli výslovné prohloubení ochrany manžela toho, kdo podniká, není dle mého názoru nikdy nadbytečné.

V ani jednom případě, kdy je zapotřebí souhlasu druhého manžela, však není ani v NOZ stanovena forma pro udělení tohoto souhlasu, kterou bych z důvodu právní jistoty a pro odstranění pochybností jednoznačně doporučila. Jako postačující shledávám stejně jako v případě modifikujících smluv písemnou podobu s úředně ověřeným podpisem nepodnikajícího manžela.

Odkaz na podnikání jednoho z manželů je dále v NOZ obsažen v § 664 odst. 2 týkajícím se *režimu založeného rozhodnutím soudu*. Podle tohoto ustanovení skutečnost, že manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby může být shledána jako závažný důvod pro to, aby soud na návrh manžela společné jmění zrušil nebo zúžil jeho stávající obsah. V případě možnosti zúžení SJM se navrhovaná úprava shoduje s platnou.

V neposlední řadě je o majetkových vztahy mezi manžely v souvislosti s podnikáním pojednáno v § 670 zabývajícím se *režimem odděleného jmění*. O tom však již bylo vyloženo v podkapitole V. 3.

Stejně jako v současné právní úpravě, tak i v té navrhované postrádám ustanovení o *podniku* v souvislosti se společným jměním manželů. Z důvodu toho, že součástí SJM tvoří i věci sloužící k výkonu povolání jen jednoho z manželů, a soudní praxe dovodila, že takovou věcí je i podnik, spadá tak do předmětu SJM i podnik, ve kterém podniká jen jeden z manželů⁶⁹. Vzhledem ke komplikovanosti této otázky (např.

⁶⁹ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 146

dotýkající se reinvestic – vnosů – do podnikání, či vypořádání podniku) bych doporučila tento aspekt ve znění zákona regulovat.

Co je však v NOZ zcela nově v § 640 – 647 upraveno, je tzv. *rodinný závod*. Tato zvláštní ustanovení zařazená mimo oddíl o manželském majetkovém právu mají řešit nejen právní poměry rodinného závodu, tj. obchodního závodu, jehož provozování slouží k obživě rodiny a na jehož provozování se členové rodiny fakticky podílejí (aniž mají uzavřenou zvláštní smlouvu), ale především otázky práv a povinností zúčastněných členů rodiny pro případ, že není ujednáno něco jiného. Za rodinný závod se tedy považuje obchodní závod (tj. soubor obchodního jmění sloužící podnikatelským účelům), ve kterém společně pracují manželé nebo i jejich příbuzní až do třetího stupně nebo osoby s manžely sešvagřené až do druhého stupně a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Na ty z nich, kteří trvale pracují pro rodinu nebo pro rodinný závod, se hledí jako na členy rodiny zúčastněné na provozu rodinného závodu (§ 640 odst. 1). Důležité ustanovení týkající se manželů je obsaženo v poslední větě § 640 odst. 2, znějící takto: „Jsou-li členy rodiny zúčastněnými na provozu rodinného závodu manželé, použijí se před ustanoveními o rodinném závodu přednostně ustanovení tohoto zákona o manželském majetkovém právu.“ Tímto se má vyloučit konflikt obou úprav pro případ, je-li obchodní závod v SJM či ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, či pokud mezi manžely existuje nějaká modifikace zákonného režimu SJM.

VIII. Zánik společného jmění manželů

1. Obecný výklad

K zániku SJM může dojít ve dvojitým smyslu. Jednak lze uvažovat o zániku k určitému majetku nebo závazku, a to obvyklými způsoby zániku vlastnického práva (tj. prodejem, darováním, vyvlastněním, spotřebováním, zničením atd.) nebo obvyklými způsoby zániku závazků (tj. splněním, započtením, uplynutím doby, prekluzí atd.). Této problematice by se dalo dlouze věnovat, pro moji práci je však důležitější druhá možnost, a to sice zánik SJM jako celku (týkající se všeho majetku i všech závazků), proto se jí budu nyní v této kapitole zabývat.

Jak již bylo vyloženo, zvláštní právní úprava majetkových vztahů mezi manžely je odůvodněna a nerozlučně spjata s existencí manželství. Pokud manželství zanikne, zaniká i důvod pro tuto zvláštní úpravu a společné jmění manželů tudíž logicky také zaniká. Existují však i dva zvláštními zákony stanovené důvody, při kterých může dojít k zániku SJM ještě během trvání manželství. Stejně právní účinky jako zánik má i *zúžení SJM* dle § 143a odst. 1 OZ smlouvou ve formě notářského zápisu a rozhodnutím soudu dle § 148 odst. 1 OZ, vždy až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti.

Ve všech případech, kdy dojde k zániku společného jmění (ať už za trvání manželství nebo jako důsledek jeho zániku, či ať už SJM jako celku nebo jen jeho jednotlivých hodnot), je nutné společné jmění vypořádat (§ 149 OZ).

2. Zánik SJM se zánikem manželství

Nejčastější důvod zániku SJM, tj. jako důsledek zániku manželství, je výslovně upraven v § 149 odst. 1 OZ, který stanoví, že společné jmění manželů zaniká zánikem manželství. Způsoby zániku manželství upravují ustanovení § 22 a násl. ZR, podle nichž k zániku manželství dochází rozvodem, smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého. Za primární důvod se stále považuje smrt manžela.

Rozvodem manželství zaniká SJM ke dni právní moci rozsudku, kterým se manželství rozvádí. Podmínky rozvodu manželství jsou upraveny v § 24 a násl. ZR, v mé práci bohužel nemám možnost se jim detailně věnovat.

V případě *smrti* manžela (popř. obou manželů společně) zaniká manželství a tudíž i SJM dnem, kdy došlo k jeho (popř. jejich) úmrtí.

Jestliže smrt nelze prokázat předepsaným způsobem, soud fyzickou osobu *prohlásí za mrtvou*, zjistí-li její smrt jinak. Za mrtvou soud prohlásí také nevěstnou fyzickou osobu, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem usoudit, že již nežije (§ 7 odst. 2 OZ). Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, kdy (konstitutivní) rozhodnutí o tom nabude právní moci (§ 22 odst. 1 ZR). Bude-li prohlášení za mrtvého zrušeno, neobnoví se zaniklé manželství, jestliže mezitím manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové (§ 22 odst. 2 ZR). To samé platí podle názoru některých autorů⁷⁰ ohledně společného jmění. V případě, že se manželství neobnoví, zaniklo SJM prohlášením za mrtvého a je třeba je vypořádat, jinak SJM nadále trvá s účinky *ex tunc*⁷¹. Smrt je tedy důvodem zániku manželství absolutním, zatímco prohlášení za mrtvého pouze relativním, neboť rozhodnutí soudu se dá zrušit, čímž se manželství za určité situace může obnovit. K zániku manželství prohlášením manžela za mrtvého však dochází v praxi spíše výjimečně.⁷²

Složitější je situace ohledně *manželství neplatného*. Dle ustálené judikatury (R 42/72) SJM vzniká i v manželství neplatném, dokud nebyla neplatnost manželství vyslovena soudem (viz kapitolu třetí). Interpretací ustanovení občanského zákoníku a zákona o rodině lze tudíž učinit závěr, že SJM zaniká dnem právní moci rozhodnutí, jímž bylo manželství prohlášeno za neplatné.

Jednoznačným se naopak jeví být případ týkající se *zdánlivého (putativního, neexistujícího) manželství*. Dle výše zmíněné judikatury v tomto takzvaném manželství SJM nevzniká, nemůže tudíž logicky ani zaniknout.

3. Zánik SJM za trvání manželství

Za trvání manželství může dojít k zániku společného jmění v případě soudního výroku o propadnutí majetku některého z manželů a v případě prohlášení konkurzu na majetek jednoho z manželů.

⁷⁰ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 191

⁷¹ Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J.: Společné jmění manželů, 2. vydání, Praha: Linde, 2009, s. 136

⁷² Holub, M.: Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého v českém právu – úvahy nad interpretací § 22 odst. 1 ZR, Právní rozhledy, 2008, číslo 11, s. 406

Zrušení společné domácnosti (společného soužití) nemá za následek zánik SJM, a pokud manželé, kteří spolu trvale nežijí, nabývají majetek i závazky, patří i tyto do jejich společného jmění bez ohledu na to, zda je nabyt jeden z manželů nebo oba společně, pokud jsou splněny podmínky pro nabytí do SJM (R 104/67, R 42/72).

Občanský zákoník se ve svém ustanovení § 151 zabývá i možností *obnovení SJM* po jeho zániku během manželství: „Jestliže za trvání manželství společné jmění zaniklo, může být obnoveno jen rozhodnutím soudu vydaným na návrh jednoho z manželů.“ Není tudíž dnes možné, aby SJM bylo obnoveno smlouvou manželů, nýbrž je nezbytné, aby o tom rozhodl soud. Jedná se o řízení návrhové (§ 80 písm. a) OSŘ) a sporné a zvážení konkrétních okolností každého jednotlivého případu záleží pouze na soudu. Rozhodnutí soudu je konstitutivní a zakládá nové společné jmění s účinky *ex nunc*, vztahuje se jen na to, co bylo nabyto po právní moci tohoto rozhodnutí, nikoliv na majetek dříve nabytý.⁷³ V případě, že manželé takové obnovení nenavrhnou či ho soud nepovolí, bude pravděpodobně (stejně jako v případě zúžení SJM či vyhrazení vzniku SJM ke dni zániku manželství) nabývat každý do svého výlučného vlastnictví či oba společně do spoluvlastnictví podílového.

3.a Zánik podle trestního zákona

Podle § 52 odst. 2 TZ *výrokem o propadnutí majetku* zaniká zákonné společenství majetkové (nyní SJM). Zánik SJM nastává dnem právní moci rozhodnutí o propadnutí majetku, a to i v případě jen částečného propadnutí.

Soud může vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a k poměrům pachatele uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za závažný úmyslný trestný čin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Kromě toho soud může tento trest uložit také v případě, pokud trestní zákon ve zvláštní části takové uložení dovoluje. Jako samostatný trest smí být uložen, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a k osobě pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu není třeba (§ 51 odst. 1 a 2 TZ).

⁷³Fiala, J., Holub, M., Bičovský, J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. vydání, Praha: Linde, 2006, s. 267

Propadnutí se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat (§ 52 odst. 1 TZ).

Vlastníkem propadlého majetku se stává stát (§ 52 odst. 3 TZ), k vypořádání tudíž dochází mezi manželem odsouzeného a příslušným Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových⁷⁴. Úřad se pokusí o dohodu s druhým manželem podle zásad pro vypořádání obsažených v ustanovení § 149 OZ. Pokud k dohodě nedojde, podá úřad návrh na vypořádání soudem.

Tento způsob zániku je důsledkem ochrany druhého z manželů, neboť je spravedlivé, aby propadla pouze ta část majetku, která po provedení vypořádání připadá odsouzenému manželovi, nikoli veškerý společný majetek manželů.⁷⁵

Vzhledem k tomu, že součástí právního řádu je též od 9.2.2009 platný *trestní zákoník č. 40/2009 Sb.* (dále jen „nový trestní zákoník“), který tak s účinností od 1.1.2010 nahradí současný trestní zákon z roku 1961 (který je do tohoto data účinný), pojednám nyní krátce také o úpravě dané problematiky podle tohoto nového trestního zákoníku. Otázka trestu propadnutí majetku a jeho následků je zde upravena v ustanovení § 66 a to téměř shodně jako doposud. Jediný znatelný rozdíl spočívá v podmínkách uložení tohoto trestu, kdy nový trestní zákoník i nadále ponechává jako možnost jeho uložení při odsouzení pachatele k výjimečnému trestu či pokud to tento trestní zákon dovoluje, zatímco v další možnosti jeho uložení při odsouzení za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, vynechává zmínku o odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jelikož tato skutečnost vyplývá ze samotné podstaty tohoto zločinu (§ 14 odst. 3 nového trestního zákoníku). Další drobnou odlišností od TZ je též bližší specifikace podmínek při ukládání tohoto trestu samostatně: napříště se má přihlížet nejen k osobě pachatele, ale též i k jeho poměrům. Zmínka o zániku SJM propadnutím majetku je obsažena v § 66 odst. 4.

⁷⁴ § 11 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 191

3.b Zánik podle insolvenčního zákona

Je-li dlužník v úpadku (§ 3 IZ), prohlásí soud na jeho majetek konkurz (§ 244 a násl. IZ). *Prohlášením konkurzu* zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela; byl-li vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství (§ 268 odst. 1 IZ). K zániku SJM dochází okamžikem, kdy usnesení o prohlášení konkurzu bylo vyvěšeno na úřední desce soudu. K otázce vypořádání SJM podle insolvenčního zákona viz podkapitolu IX. 5.

4. Hospodaření se SJM do jeho vypořádání

Mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním může uplynout delší doba, s přihlédnutím k § 150 odst. 4 OZ však maximálně tři roky. Platná právní úprava nestanoví právní režim zaniklého, ale ještě nevypořádaného SJM. Názory na tuto problematiku se různí. Nejčastějším řešením je však závěr, že se na takto nevypořádané SJM ustanovení o společném jmění manželů *použijí obdobně*. Uvedené východisko se zakládá na znění § 853 OZ, podle kterého občanskoprávní vztahy, pokud nejsou zvláště upraveny ani OZ, ani jiným zákonem, se řídí ustanoveními OZ, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší⁷⁶. Toto stanovisko je zastáváno i soudní praxí.

Popsaná analogická úprava se týká především užívání a správy SJM, řešení jeho výnosů atp., nikoliv však nabývání majetku a závazků, protože vlastnictví nabývá již každý z manželů samostatně (či oba společně do podílového spoluvlastnictví dle § 136 a násl. OZ), stejně tak dluhy vznikají již každému manželovi samostatně (či oběma společně jako společný závazek dle § 511 a násl. OZ).⁷⁷

⁷⁶ Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J.: Společné jmění manželů, 2. vydání, Praha: Linde, 2009, s. 138

⁷⁷ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 405

5. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

Nový občanský zákoník reguluje možnost zániku SJM se zánikem manželství. Nikoliv výslovně jako je to stanoveno nyní v § 149 odst. 1 OZ, avšak podle důvodové zprávy je samozřejmé a vyplývá to i z § 648 – 650, že zánikem manželství zaniká i SJM. Nově je naopak v NOZ ku prospěchu věci obsažena i zmínka o zániku SJM za trvání manželství na základě zákona, a to sice v § 648 a § 666 odst. 2. Současné znění ustanovení § 149 odst. 1 OZ hovořící o zániku SJM se zánikem manželství totiž může vzbuzovat pochybnosti, zda jsou přípustné i jiné alternativy zániku SJM než jen se zánikem manželství (a to i přes ustanovení § 151 OZ).

Problematika *zániku manželství* je v NOZ upravena v § 694 a násl. tak, že manželství zaniká jen z důvodů stanovených zákonem. Dále se tak podrobně hovoří o rozvodu manželství a následcích zániku manželství (kromě majetkových povinností a práv se jedná o otázky týkající se příjmení, výživného a bydlení). Nově je např. zaveden institut zákazu rozvodu manželství v § 695, který stanoví snad až příliš mnoho podmínek poskytujících snad až příliš možností výkladu.

Majetkové povinnosti a práva při zániku manželství jsou regulovány v § 705 – 706. NOZ se tak snaží o komplexní řešení toho, co je nyní právními předpisy upraveno jen částečně. Zmíněny jsou zde oba způsoby zániku manželství.

V případě zániku manželství *smrtí* manžela se posoudí majetkové povinnosti a práva bývalých manželů v rámci řízení o dědictví podle toho majetkového režimu, který existoval mezi manžely, případně i podle pokynů, které zemřelý manžel ještě za svého života ohledně svého majetku pro případ smrti učinil. Jinak se použijí pravidla pro vypořádání uvedená v § 682 (s výjimkou tzv. zápočtů, viz další kapitole), ledaže se pozůstalý manžel dohodne s dědici o vypořádání jinak (§ 705 odst. 1). Takto by se mělo přihlížet nejen k majetkovému režimu za existence manželství, ale i k majetkovým dispozicím zemřelého. Výslovně je zde též připuštěna možnost dědiců uzavřít s přeživším manželem dohodu o vypořádání, k tomu blíže v podkapitole IX. 3.b.

Zvláštní nová ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manžely jsou (kromě § 658 odst. 2, viz kapitole pátou) obsažena ve znění § 1451 až 1452 regulujícím specifické odchylky od obecné úpravy. Manželé tak mohou uzavřít dědickou smlouvu, podle níž jedna strana povolává druhou za dědice nebo za odkazovníka a druhá strana toto povolání přijímá, anebo se takto za dědice nebo za odkazovníky povolávají

navzájem. Takovou smlouvu mohou pro případ vzniku manželství uzavřít i snoubenci, ale smlouva se stane účinnou až vznikem manželství. Rozvodem manželství se neruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, ledaže dědická smlouva určí něco jiného. Po rozvodu manželství se každá strana může domáhat, aby dědickou smlouvu zrušil soud. Soud návrhu nevyhoví, směřuje-li proti tomu, kdo nezapříčinil rozvrat manželství a s rozvodem nesouhlasil. Prohlášením manželství za neplatné se ruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, ledaže takové manželství již dříve zaniklo smrtí jednoho z manželů. Problematika dědění je nepochybně zajímavá, z důvodu rozsahu mé práce se jí však nemohu více zabývat.

Byl-li manžel *prohlášen za mrtvého* (§ 71 a násl.), posoudí se jeho majetkové povinnosti a práva ke dni, který je v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti (§ 705 odst. 2). Tímto je explicitně formulován platný právní stav.

Jestliže zanikne manželství *rozvodem*, spravují se majetkové povinnosti a práva rozvedených manželů dohodou manželů nebo rozvedených manželů (§ 706 odst. 1). Nedohodnou-li se rozvedení manželé o vypořádání, může bývalý manžel podat návrh na vypořádání rozhodnutím soudu (§ 706 odst. 2). Pokud se manželé ohledně vypořádání nedohodnou, obrátí se na soud. Pokud ani toto neučiní, uplatní se nevyvratitelná domněnka. V tomto se navrhovaná úprava neliší od současné.

Podle ustanovení § 625 se pravidla pro dobu po rozvodu obsažená v § 706 použijí obdobně i v případě, kdy došlo k *prohlášení manželství za neplatné*. Toto je vyjádřeno již v ustanovení § 17 odst. 2 ZR. Zároveň je ale nově zdůrazněno, že při rozhodování o takovýchto majetkových povinnostech a právech pro dobu po prohlášení manželství za neplatné je třeba brát ohled na toho, kdo jednal v dobré víře.

K případu rozvodu manželství je v NOZ obsaženo ještě jedno nové zvláštní ustanovení v § 675. Podle tohoto neuzavřou-li manželé, kteří mají v úmyslu dosáhnout rozvodu manželství způsobem uvedeným v § 697 (tj. bez zjišťování příčin rozvratu), dohodu o uspořádání majetkových povinností a práv pro případ rozvodu, v níž pod podmínkou, že manželství bude rozvedeno, rovněž ujednají, jak budou v době odděleného hospodaření nabývat práva a zavazovat se, platí pro dobu odděleného hospodaření manželů ustanovení o společném jmění přiměřeně, ledaže NOZ stanoví jinak. Takto je výslovně upraveno to, co se až doposud pouze vyvozovalo.

Jako velmi zajímavé shledávám nové ustanovení § 28 pojednávající o *změně pohlaví*. V odstavci 2 je uvedeno, že změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však

zaniká. O majetkových povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství zaniklo, v době po zániku manželství platí obdobně ustanovení o majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu. Zdejší praxe je sice taková, že poskytovatel zdravotních služeb na změnu pohlaví ženatých nebo vdaných transexuálních osob nepřistoupí, dokud jejich manželství není rozvedeno a poměr k případným dětem uspořádán, podle důvodové zprávy je však nutné pamatovat na situace, kdy změna pohlaví nebude provedena v České republice, ale v zahraničí, a také na případy, kdy zavedený standard tuzemské praxe nebude dodržen.

Zmíním-li se nyní krátce o možnosti zániku SJM nikoli jako komplexu vztahů, nýbrž pouze k určitému majetku či závazku, tak jak již bylo uvedeno v obecném výkladu této kapitoly, stejné účinky jako zánik celého SJM má i *zúžení SJM* smlouvou manželů či rozhodnutím soudu, jelikož jimi dochází k zániku části SJM, resp. k majetku a závazkům, které tak byly ze zákonného režimu vyňaty. Dalo by se říci, že stejné účinky jako zánik a zúžení má též *zrušení SJM* rozhodnutím soudu. Dojde tak sice k zániku celého SJM, ale manželům stále zůstávají společné věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti, které jsou ze SJM vyloučeny. O obou variantách však již bylo pojednáno v kapitole páté, proto na ni nyní pouze odkazuji.

Možnost *obnovení SJM* je v NOZ formulována v § 666. V odstavci 1 se hovoří o možnosti soudu společné jmění obnovit poté, co je zrušil. Soud tak rozhodne zejména, když pomínou důvody zrušení SJM. Odstavec 2 poté stanoví, že zaniklo-li SJM na základě zákona, soud je na návrh manžela obnoví, pokud to je v zájmu manželů. Zároveň se v § 665 nově navrhuje, aby režim založený rozhodnutím soudu bylo lze změnit též smlouvou manželů, platná úprava tuto možnost nedovoluje.

V NOZ je též konečně explicitně vyřešena v předchozí podkapitole zmíněná problematika právního režimu *zaniklého, ale nevypořádaného SJM*. Situace je dokonce rozšířena i na SJM zúžené či zrušené. Podle § 676 tedy dokud zúžené, zrušené nebo zaniklé SJM není vypořádáno, použijí se pro ně ustanovení o SJM přiměřeně. Toto ustanovení nepochybně vhodně zaplňuje mezeru v současné právní úpravě.

IX. Vypořádání společného jmění manželů

1. Obecný výklad

Zanikne-li společné jmění manželů, provede se jeho vypořádání (§ 149 odst. 2 OZ). Obdobně se dle § 149 odst. 4 OZ vypořádání provede v případě, že došlo k zúžení SJM smlouvou (§ 143a odst. 1 a 2 OZ) nebo soudním rozhodnutím (§ 148 odst. 1 a 2 OZ). Vypořádání SJM se tudíž provede vždy, když se jeho rozsah zmenší, ať už absolutně (po zániku manželství) nebo jen do určité míry (za trvání manželství).

Vypořádáním SJM se rozumí uspořádání majetkových vztahů mezi manžely ke jmění, které bylo předmětem jejich společného jmění v době jeho zániku, a to podle zásad vyjádřených v § 149 OZ. Jednoduše řečeno je jím myšleno rozdělení všeho, co bylo manželům z důvodu manželství společné. Vypořádání by tak mělo zahrnout vše, co ke dni zániku patřilo k předmětu společného jmění, ale není podmínkou, aby bylo provedeno najednou. V případě zúžení je předmětem vypořádání ta část společného jmění, která byla ze SJM vyňata smlouvou nebo v důsledku soudního rozhodnutí. Pokud k takovému vypořádání nedojde, platí ohledně těchto věcí režim SJM⁷⁸.

Samotné vypořádání (či nevypořádání) nemá vliv na *postavení věřitele* z pohledávek, které vznikly za trvání SJM a jsou jeho součástí, neboť se vychází z toho, že vypořádání SJM je úpravou vztahů mezi manžely a nezasahuje do práv a povinností třetích osob (R 65/1991). Věřitel tak může žalovat kterékoholi z bývalých manželů na celé plnění dluhu, který byl součástí SJM (v souladu s § 511 OZ) a může tak být exekucí postihnout i majetek bývalého manžela.⁷⁹ Toto je doposud konstantně zastávaný právní názor a z něj také v celé své práci vycházím, ačkoli průlom do něj přinesl rozsudek NS sp. zn. 31 Odo 677/2005 tak, jak o něm pojednávám v podkapitole IV. 2.

Vypořádání SJM zpravidla nezahrnuje vypořádání nájemního práva k bytu. Je-li však předmětem SJM členský podíl v bytovém družstvu, tak se v rámci SJM vypořádává (dle soudní praxe se vychází z tržní hodnoty členského podílu, nikoli z jeho účetní zůstatkové hodnoty).⁸⁰

⁷⁸ Chalupa, L.: Zúžení společného jmění manželů (k diskusi), Bulletin advokacie, 2006, číslo 7-8, s. 46

⁷⁹ Selucká, M.: Vypořádání společného jmění manželů, z nichž jeden je dlužníkem třetí osoby, Jurisprudence, 2005, číslo 1, s. 61

⁸⁰ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 683

K vypořádání může dojít jen těmi *způsoby*, které občanský zákoník výslovně uvádí. V úvahu přichází některá z těchto variant: dohoda bývalých manželů (§ 149a, § 150 odst. 1), soudní rozhodnutí vydané na návrh manžela (§ 150 odst. 3), uplatnění zákonné domněnky (§ 150 odst. 4). To jsou tři možnosti, které se uplatní postupně: nedohodnou-li se manželé (bývalí manželé), může se aspoň jeden z nich obrátit žalobou na soud, a pokud tak žádný z nich (v zákonné lhůtě) neučiní, uplatní se zákonná domněnka. Přípustná je i vzájemná kombinace uvedených způsobů. K té nejčastěji dochází tehdy, když manželé uzavřeli dohodu o vypořádání jen části SJM a o zbytku musí – dle návrhu – rozhodnout soud, anebo se uplatní zákonná domněnka⁸¹.

Tři uvedené eventuality se uplatní v případě, že došlo k zániku SJM za života manželů. Došlo-li k zániku SJM úmrtím jednoho z manželů, vypořádává se SJM v rámci dědického řízení.

Ze zásad vypořádání stanovených v § 149 odst. 2 a 3 OZ vychází při svém rozhodování soud vždy. Při vypořádání provedeném dohodou se lze od nich odchýlit. Použijí se obdobně i v případě zúžení SJM smlouvou nebo rozhodnutím soudu, viz výše. Podrobně se těmito zákonnými pravidly budu zabývat v části o vypořádání podle soudního rozhodnutí.

Otázka vypořádání je velmi zásadní a vzhledem k tomu, že zákon ji neupravuje vyčerpávajícím způsobem, hraje soudní praxe důležitou roli. Vzhledem k rozsahu mé práce však odkazuji jen na pár rozhodnutí z této početné soudní judikatury.

2. Vypořádání podle dohody manželů

Zákon dává formě vypořádání dohodou za života manželů přednost. Až pokud se manželé mezi sebou nedohodnou, je možno uplatnit další způsoby vypořádání.

Co se formálních náležitostí týče, jakákoliv dohoda musí být uzavřena v písemné formě, bez ohledu na předmět společného jmění (§ 150 odst. 1 OZ). Dále občanský zákoník stanoví (§ 150 odst. 1 + § 149a), že pokud do SJM náleží též nemovitost, nabývá dohoda účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Jak již bylo nastíněno v podkapitole V. 1.a, stejně jako ustanovení § 143a odst. 1 OZ, ani znění těchto paragrafů není dle obecného mínění příliš vhodně zvoleno a dochází tak k nejednotnému výkladu.

⁸¹ Králičková, Z.: Vypořádání SJM a obecná výkladová pravidla a zásady právní, Bulletin advokacie, 2006, číslo 10, s. 44

Pokud jde o obsahovou stránku, zákon se omezuje na příkaz, že touto dohodou manželů nesmí být dotčena *práva věřitelů* (§ 150 odst. 2 OZ), a to nejen práva věřitelů z pohledávek, které jsou součástí SJM, ale i věřitelů, kteří mají pohledávku vůči jednomu z manželů, a která není součástí SJM. V praxi (R 27/2000, R 52/2000) je tato ochrana řešena pomocí institutu odporovatelnosti (z důvodu zkrácení uspokojení pohledávky dlužníkem, § 42a OZ) nebo absolutní neplatnosti (z důvodu rozporu se zákonem pro dotčení práv věřitelů, § 39 OZ); přitom neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností (rozsudek NS sp. zn. 21 Cdo 2088/2000). Dalším důsledkem uzavření dohody o vypořádání SJM, která poškozují věřitele, může být za určitých podmínek (zejm. v případě podstatného narušení rovnováhy mezi zájmy druhého manžela a zájmy věřitelů) spáchání trestného činu poškozování věřitele dle § 256 odst. 1 písm. a) TZ (rozsudek NS sp. zn. 7 Tdo 271/2003).

Zánik a vypořádání společného jmění se časově nekryjí. Vypořádání společného majetku v době do účinnosti zák. č. 91/1998 Sb. muselo nastat až po zániku bezpodílového spoluvlastnictví. Dohody uzavřené před zánikem byly považovány za absolutně neplatné. Zákon o rodině však založil novou právní úpravu, která představuje průlom do zásady do r. 1998 bezvýjimečně platné, že dohodu o vypořádání nelze uzavřít dříve než po právní moci rozsudku o rozvodu. Dle ustanovení § 24a odst. 1 písm. a) je možné uzavřít *dohodu upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů* (tj. společného jmění manželů⁸²), práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Uzavření takové dohody (v písemné formě s úředně ověřenými podpisy účastníků) je předpokladem rozhodnutí soudu o rozvodu manželství bez zjišťování příčin rozvratu. Účinky však stejně nemohou nastat dříve, než manželství zanikne. To znamená, že dohoda upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů po rozvodu se uzavírá s odkládací podmínkou, kterou je rozvod manželství a to sice jen ten rozvod, o němž bylo rozhodnuto podle § 24a ZR (usnesení NS sp. zn. 30 Cdo 257/2001).⁸³

⁸² Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 401. Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 202. Dle některých autorů se však vypořádáním majetkových vztahů nemusí rozumět jen vypořádání SJM, srov. např. Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 684: „Je možné zastávat i názor jiný, podle kterého nejde zdaleka jen o vypořádání společného jmění, ale vůbec všeho, co má majetkovou hodnotu a je manželům společné.“

⁸³ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 202

Jinak než smlouvou uzavřenou podle zákona o rodině manželé za trvání manželství či již v době jeho vzniku nemohou stanovit pravidla, podle kterých by se jejich společenství vypořádalo v případě zániku manželství, stejně tak jako není možné ve stejné době pro případ jeho zániku přesně rozdělit jednotlivé majetkové kusy. Odlišný názor zastávají někteří autoři⁸⁴, podle kterých lze dohodu o vypořádání uzavřít i jako smlouvu o změně rozsahu SJM podle ustanovení § 143a OZ. Pro vyvození tohoto závěru byl použit výkladový argument a maiori ad minus – pokud manželé mohou touto smlouvou stanovit, co bude předmětem jejich společného jmění, mohou pomocí ní též rozhodnout, co bude předmětem jeho vypořádání.

Na dohodu o vypořádání se vztahují všechna ustanovení občanského zákoníku týkající se právních úkonů (§ 34 a násl.). Dohoda musí být zejména určitá, tzn. předměty vypořádání musí být označeny konkrétně, jinak je dohoda neplatná.

Jak již bylo řečeno, v dohodě nemusí být bezezbytku respektována zákonná pravidla pro vypořádání, která platí pro rozhodování soudu (ačkoli je to nepochybně žádoucí), manželé se mohou vypořádat v souladu se svojí svobodnou vůlí. Soud tyto dohody nezkoumá ani neschvaluje.⁸⁵

3. Vypořádání podle soudního rozhodnutí

Pokud nedojde k dohodě do tří let od zániku SJM, může ve stejné lhůtě kterýkoli z bývalých manželů u soudu podat žalobu na vypořádání SJM. Soudní rozhodnutí vydané v těchto případech má konstitutivní charakter.

Při zániku společného jmění za života manželů se SJM vypořádává v samostatném sporném občanskoprávním řízení (nikoli již v řízení rozvodovém, s výjimkou rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu dle § 24a ZR, viz podkapitolu druhou), a to sice na základě žaloby podané jedním z rozvedených manželů, příp. insolvenčního správce. Vzhledem k tomu, že se jedná o spor majetkový, který může být ukončen smírem podle § 99 OSŘ, může být spor projednán a rozhodnut i v rozhodčím řízení⁸⁶.

⁸⁴ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 194

⁸⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 202

⁸⁶ Dvořák, J., Spáčil, J.: Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení, Právní fórum, 2007, číslo 7, s. 247

Při rozhodování soud není vázán návrhy účastníků (jelikož z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, § 153 odst. 2 OSŘ), tj. může rozhodnout zcela jinak (jedná se o tzv. iudicium duplex, účastníci mají postavení jak navrhovatele, tak odpůrce). Vypořádána může být jen ta část SJM, kterou účastníci učinili předmětem vypořádání. Důkazní břemeno o tom, že je určitá věc součástí SJM, leží na účastníkovi, který toto tvrdí. Soud sám nezjišťuje, co vše do SJM spadá a co se má vypořádávat.

V těch případech, kdy není možné, aby jmění z předmětu SJM, rozdělené mezi manžely, zcela odpovídalo výši jejich podílů, nebo není-li reálně rozdělení SJM možné, lze k jejich vyrovnání stanovit, aby jeden z manželů doplatil druhému manželovi potřebnou částku v penězích. Podle rozsudku NS sp. zn. 22 Cdo 1399/2004 však není možné, aby soud vypořádal společné jmění tak, že nařídí prodej společné věci s následným rozdělením výtěžku mezi manžely. Za výjimečných okolností (zejm. např. v případě rodinného domu) lze věc v SJM vypořádat příkázáním do podílového spoluvlastnictví bývalých manželů.⁸⁷

3.a Zásady pro vypořádání

V § 149 odst. 2 a 3 OZ jsou stanoveny základní zásady pro vypořádání společného jmění manželů. Tyto zásady mají kvalitativní obsah (určují, které konkrétní věci, pohledávky i dluhy se mají dostat právě tomu kterému manželovi) i kvantitativní význam (určují výši podílů). Stanovené zásady pro vypořádání v řadě případů úzce navazují na rodinné právní principy. Soud je bere v úvahu při svém rozhodování vždy, jelikož se však nejedná o výčet taxativní, může využít i jiných pravidel (R 70/65)⁸⁸. Úvaha soudu musí být vždy řádně odůvodněna.

Zásada stejného podílu obou manželů

Jedná se o první a základní princip týkající se podílů jak na majetku, tak na závazcích, které patří k předmětu SJM. Tyto závazky jsou manželé dle zákona povinni

⁸⁷ Králík, M.: Podílové spoluvlastnictví a společné jmění manželů (vybrané otázky), Právní rozhledy, 2008, číslo 21, s. 773

⁸⁸ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 675

splnit rovným dílem. V ustanovení je sice doslova napsáno, že „podíly“ jsou stejné, jedná se však jen o takzvané podíly z důvodu toho, že SJM je bezpodílové.⁸⁹

Tato zásada je zpravidla chápána jako vyvratitelná právní domněnka, popř. jako obecná směrnice. V konkrétním případě tudíž není vyloučeno, aby podíly byly různé, se zřetelem k dalším zákonem stanoveným pravidlům. Od rovnosti podílů se však soudy odkloňují jen výjimečně⁹⁰.

Zásada vzájemného započítání vynaložených nákladů

Dle tohoto pravidla je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek. Jedná se o realizaci principu tzv. *zápočtů*.

Ze společného majetku jsou za trvání manželství běžně pořizovány předměty, které se stávají samostatným majetkem jednoho z manželů. Ne však v každém případě je nutno protihodnotu těchto předmětů nahrazovat, v úvahu to nepřípadá zejména u věcí sloužících svou povahou osobní potřebě⁹¹.

Co se první skupiny týče (výlučný majetek jednoho manžela vynaložený na majetek společný), manžel musí o náhradu požádat, jinak mu ji soud nepřizná. Naopak pokud jde o druhou skupinu (společný majetek vynaložený na výlučný majetek jednoho manžela), soud povinnost k náhradě uloží vždy i bez návrhu.

Realizace zápočtů bývá v praxi obtížná, jelikož způsob jejich výpočtu zákon výslovně neupravuje. V teorii i praxi je dosud zastávána *zásada redukce* pro výši zápočtů: Ve stejném poměru, v jakém došlo v mezidobí (tj. od doby přispění na věc do doby zániku či zúžení SJM) ke snížení hodnoty věci, do které bylo investováno, dojde i ke snížení hodnoty toho, čím manžel na věc ve společném jmění přispěl (R 42/72). K případnému zhodnocení věci v mezidobí se nepřihlíží. Vždy se vychází z ceny věci v době vypořádání (nikoli v době, kdy na ni manžel přispěl), ale ze stavu věci v době zániku či zúžení (rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 900/2004).⁹²

⁸⁹ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 618

⁹⁰ Francová, M., Dvořáková Závodská, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, Praha: ASPI, 2008, s. 78

⁹¹ Knappová, M., Švestka J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 398

⁹² Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 674

Zásada přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí

Pro uplatnění tohoto významného principu je rozhodující, který z manželů má po zániku společného jmění dětí ve své výchově. Toto kritérium lze proto stěží uplatnit tam, kde děti zůstanou ve společné nebo střídavé péči obou rodičů.⁹³ Standardní výklad a soudní praxe poukazují na to, že potřeby či zájem nezletilých dětí je třeba chránit nikoli hodnotou majetku, ale spíše jeho kvalitou. Konkrétní věci tudíž bývají manželovi, který bude mít následně děti v péči, přiděleny s ohledem na skutečnost, zda slouží nebo neslouží potřebě dětí.

Zásada péče o rodinu a zásluhy o nabytí a udržení společného jmění

Dalším pravidlem je tzv. kritérium zásluhovosti, které stanoví, že při vypořádání je třeba přihlídnout i k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se každý z nich zasloužil o nabytí a udržení společného jmění.

Tato zásada tvoří evidentně jeden celek, nabytí a udržení společného jmění bývá totiž přiznáváno jinému z manželů než péče o děti a obstarávání společné domácnosti. Takto se nepochybně spravedlivě staví na stejnou úroveň péče o domácnost jednoho manžela a výdělečná činnost druhého manžela.

Při použití této zásady se může zohlednit negativní chování jednoho z manželů, který společné jmění spíše utrácel (zejm. na alkohol a jiné omamné látky), dále okolnosti jako např. výkon trestu odnětí svobody, výkon majetkového trestu, bezdůvodné opuštění společné domácnosti apod.

3.b Vypořádání v dědickém řízení

Zemře-li jeden z manželů či je prohlášen za mrtvého *za trvání SJM*, společné jmění tím zaniká a soud provede jeho vypořádání v rámci *dědického řízení* podle § 1751 OSŘ (toto ustanovení je součástí ustanovení řízení o dědictví v § 175a – § 175ze OSŘ). Znění tohoto paragrafu stanoví o tom, že měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek v SJM, rozhodne soud o obvyklé obecné ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v § 149 OZ určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi. Závisí-li rozhodnutí na skutečnosti, která zůstala mezi pozůstalým manželem a některým z dědiců sporná, omezí se soud jen na

⁹³ Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008, s. 674

zjištění její spornosti, při výpočtu čistého majetku k ní nepřihlíží (§ 175k odst. 3 OSŘ). Soud pověřuje notáře (jako soudního komisaře), aby připravil všechny potřebné podklady pro vydání usnesení soudu i návrhy na usnesení soudu (§ 38 + § 175zd OSŘ), což vede v praxi k tomu, že soudy v dědickém řízení v podstatě pouze podepisují rozhodnutí, která připravil soudní komisař a která zpravidla soud nijak neupravuje.

V řízení o dědictví tedy předchází vlastnímu projednání dědictví vypořádání SJM rozhodnutím soudu. Teprve na základě tohoto vypořádání lze provést soupis aktiv a pasiv dědictví. Manželé, popřípadě budoucí manželé mohou smlouvou změnit majetkový režim mezi manžely stanovený zákonem. Smlouvy o úpravě majetkových vztahů mezi manžely podle § 143a OZ však mnohdy v řízení o dědictví nebývají vůbec vzaty v úvahu – nebývají účastníky předloženy, zejména jsou-li svým obsahem nevýhodné pro pozůstalého manžela a dědicům jejich pořízení není známo. Tyto smlouvy podle § 143a odst. 4 OZ sice vůči jiné osobě působí, jen je-li jí obsah smlouvy znám, avšak manželé a jejich dědici jsou jimi vázáni. Tím, že se soud (soudní komisař) nedozví o změně majetkového režimu mezi manžely, dojde k chybnému rozhodnutí se všemi z toho vyplývajícími důsledky.⁹⁴

K vyřešení této situace byl dne 11.12.2008 přijat zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen „souhrnná novela“), který nabyl účinnosti dnem 1.7.2009. Souhrnná novela je průlomovým právním předpisem, který zásadním způsobem mění především koncepci úpravy doručování a protokolace a který přidává do OSŘ zcela nové ustanovení § 175c odst. 2 znějící takto: „Soud zjistí, zda v evidenci manželských smluv vedené podle zvláštního právního předpisu jsou evidovány smlouvy o rozšíření nebo zúžení stanoveného rozsahu SJM a smlouvy o vyhrazení vzniku SJM ke dni zániku manželství uzavřené manžely nebo mužem a ženou, kteří chtějí uzavřít manželství, a jejichž účastníkem byl zůstavitel, jakož i to, u kterého notáře jsou uloženy.“

Zvláštním předpisem je zde myšlen zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), do kterého souhrnná novela v ustanovení § 35c nově zavádí uvedený pojem *Centrální evidence manželských smluv* a definuje ho v odstavci 1 tak, že se jedná o neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede, provozuje a spravuje Notářská komora České republiky (dále jen „Komora“). V centrální evidenci jsou

⁹⁴ Důvodová zpráva ze dne 4.4.2008 k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

vedeny výše popsané smlouvy manželů a snoubenců. Podle odstavce 2 se do centrální evidence zapisují údaje stanovené předpisem přijatým sněmem Komory (k tomuto přijetí došlo dne 16.6.2009). Zápis údajů o manželské smlouvě do centrální evidence provádí notář, který takovou smlouvu sepsal, a to bez zbytečného odkladu. Odstavec 3 dále určuje, že Komora v řízení o dědictví na žádost sdělí elektronickým přenosem dat notáři, který byl jako soudní komisař pověřen provedením úkonů v řízení o dědictví, zda je či není evidována manželská smlouva uzavřená zůstavitelem nebo více takových smluv a u kterého notáře je uložena. Každý notář – soudní komisař tak bude v centrální evidenci povinně lustrovat, obdobně jako v Centrální evidenci závětí. Významně tak dojde k usnadnění a urychlení jak práce notářů, tak nepochybně i celého řízení o dědictví.

Odlišný je případ, zemře-li bývalý manžel až *po zániku SJM* (tj. SJM zaniklo jiným způsobem než smrtí, nejčastěji rozvodem, ale není dosud vypořádáno). Někteří autoři⁹⁵ se domnívají, že jeho dědicové jsou oprávněni uzavřít dohodu o vypořádání s přeživším manželem v době před projednáním dědictví soudem. Svoje stanovisko opírají o rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 10 Ca 196/99. Jiní autoři⁹⁶ naopak zastávají názor, že takovou dohodu uzavřít nelze. Vycházejí přitom z rozhodnutí R 42/72. Každopádně nedojde-li k dohodě, rozhodne o vypořádání soud na návrh ve *sporném řízení*. Pokud zemře bývalý manžel v průběhu řízení, stávají se jeho dědicové procesními nástupci a účastníky řízení. Složitější situace nastává, nebyl-li spor o vypořádání před smrtí bývalého manžela zahájen. Existuje výklad, že v tomto případě návrh na vypořádání ve sporném řízení již podat nelze a SJM je nutné vypořádat v dědickém řízení. Na druhé straně stojí pojetí, ke kterému se přikláním, a to sice že k podání takové žaloby jsou aktivně legitimováni dědicové zemřelého.⁹⁷

To, zda po uplynutí více jak tří let od smrti jednoho z manželů nastupuje nevyvratitelná právní domněnka vypořádání podle § 150 odst. 4 OZ není jasné, ale většinový názor se přiklání k tomu, že pravděpodobně ano.⁹⁸

⁹⁵ Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 236

⁹⁶ Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J.: Společné jmění manželů, 2. vydání, Praha: Linde, 2009, s. 176

⁹⁷ Dvořák, J., Spáčil, J.: Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení, Právní fórum, 2007, číslo 7, s. 247

⁹⁸ Např. Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 238

4. Vypořádání podle zákonné domněnky

Nedošlo-li do tří let od zániku SJM k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, uplatňuje se nevyvratitelná právní domněnka vypořádání podle § 150 odst. 4 OZ. Relevantní je tudíž, zda došlo k vypořádání či zda byl podán návrh, nikoli to, zda soud v této zvláštní hmotněprávní lhůtě rozhodl.⁹⁹ Lhůta začíná běžet od zániku, resp. zúžení společného jmění. Jejím uplynutím neexistuje mezi manžely žádné nevypořádané jmění a konstruuje se následující stav.

Movité věci

Ohledně movitých věcí platí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze SJM pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. Společné jmění manželů se tudíž transformuje ve výlučné vlastnictví podle faktického stavu užívání. Za rozhodující okamžik je nutno považovat stav na konci tříletého období a lze předpokládat, že není rozhodující, zda tento stav trval po celou dobu tří let, či nikoliv¹⁰⁰.

U ostatních movitých věcí platí totéž jako u věcí nemovitých, viz dále.

Nemovité věci

O nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné.

Tato domněnka platí bez ohledu na to, zda nemovitosti jsou nebo nejsou předmětem evidence v katastru nemovitostí. Pokud však předmětem jsou, katastrální úřad tuto skutečnost zapíše na základě souhlasného prohlášení obou manželů o tom, že podmínky pro uplatnění zákonné domněnky byly splněny.¹⁰¹

Ostatní majetková práva, pohledávky, společné závazky manželů

Právní účinek nevyvratitelné právní domněnky platí přiměřeně i na ně, to znamená, že i z těchto majetkových práv a povinností jsou oba bývalí manželé oprávněni a povinni solidárně, tj. rovným dílem.

⁹⁹ Hašek, J., Kazda, P.: Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání BSM, Bulletin Advokacie, 2006, číslo 5, s. 36

¹⁰⁰ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005, s. 404-405

¹⁰¹ Kratochvíl, Z.: Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM, Bulletin Advokacie, 2006, číslo 10, s. 46

5. Vypořádání podle insolvenčního zákona

Způsobem řešení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka v insolvenčním řízení je podle § 4 IZ konkurz, reorganizace, oddlužení a zvláštní způsoby řešení úpadku, které IZ stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů. Pro SJM mají význam zejména první dva druhy způsobů – konkurz a reorganizace. Úprava týkající se SJM obsažená v insolvenčním zákoně je rozsáhlá a bohužel se jí kvůli rozsahu své práce nemohu podrobně zabírat, nastíním proto jen pár nejdůležitějších aspektů problematiky.

Jak již bylo vyloženo v podkapitolách III. 1. a VIII. 3., prohlášením **konkurzu zaniká** společné jmění dlužníka a jeho manžela (§ 268 odst. 1 IZ). Po prohlášení konkurzu se provede vypořádání SJM, které zaniklo prohlášením konkurzu, nebo do prohlášení konkurzu zaniklo, ale nebylo vypořádáno, nebo bylo zúženo smlouvou či rozhodnutím soudu a do prohlášení konkurzu nebylo vypořádáno (§ 268 odst. 2 IZ).

Prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu (§ 270 odst. 1 IZ). Dohoda o vypořádání uzavřená insolvenčním správcem je účinná, jakmile ji schválí insolvenční soud (§ 270 odst. 1 IZ). Probíhá-li již řízení o vypořádání SJM, stává se insolvenční správce prohlášením konkursu účastníkem tohoto řízení místo dlužníka (§ 273 odst. 1 IZ).

Do majetkové podstaty se zahrne i majetek v SJM dlužníka a jeho manžela. Část SJM, kterou dlužník použil se souhlasem manžela k podnikání, spadá při vypořádání do majetkové podstaty vždy (§ 270 odst. 2 IZ). Nelze-li provést vypořádání proto, že závazky dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny, jsou vyšší než majetek, který náleží do SJM, zahrne se celý majetek náležející do SJM do majetkové podstaty (§ 274 IZ). Pohledávka manžela dlužníka vzniklá po prohlášení konkursu vypořádáním SJM se považuje za přihlášenou pohledávku a uspokojí se stejně jako tyto pohledávky (§ 275 IZ).

Dalším možným řešením úpadku dlužníka je **reorganizace** (§ 316 a násl. IZ). Reorganizací se rozumí zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů. Reorganizací lze tudíž řešit úpadek

nebo hrozící úpadek dlužníka, který je podnikatelem, přičemž reorganizace se týká jeho podniku. Tím se liší od konkurzu, který lze prohlásit i na nepodnikající osobu. Na rozdíl od konkurzu také povolením reorganizace SJM *nezaniká*, naopak ho lze k reorganizaci použít. K tomuto použití musí dát manžel dlužníka souhlas, který je jednou z podmínek povolení reorganizace, má-li být tento majetek použit (§ 342 písm. c) IZ).

6. Pojetí problematiky v novém občanském zákoníku

Problematika vypořádání SJM je v NOZ obsažena v ustanoveních § 676 – 682. NOZ vychází z úpravy v OZ, navrhuje však několik změn. Způsoby vypořádání zůstávají shodné jako doposud – dohodou manželů (§ 678 – 679), soudním rozhodnutím (§ 680) a zákonnou domněnkou (§ 681). Úvodní ustanovení § 676 vymezuje obsah pojmu vypořádání a situace, za kterých má k němu dojít, takto: „Je-li SJM zrušeno nebo zanikne-li, anebo je-li zúžen jeho stávající rozsah, provede se likvidace dosud společných povinností a práv jejich vypořádáním.“

Na rozdíl od platné právní úpravy je v NOZ (§ 677) výslovně vyjádřeno, že vypořádáním nesmí být dotčeno *právo třetí osoby*. Tento zákaz se týká všech způsobů vypořádání, tedy i soudního rozhodnutí, doposud je ochrana věřitelů zmíněna jen v souvislosti s dohodou manželů. Bylo-li však takové právo přece jen dotčeno, může se třetí osoba domáhat, aby soud určil, že je vypořádání vůči ní neúčinné. Podle důvodové zprávy dal zákonodárce přednost relativní neúčinnosti před nynější odpůrcí žalobou a žalobou na neplatnost proto, že sankce neplatnosti se nejeví jako vhodná kvůli případnému působení vůči všem. Povinnost tvrzení a povinnost důkazní bude ležet na žalujícím. Dále je ochrana třetích osob prohloubena v odstavci druhém tím, že vypořádání dluhů má mít účinky jen mezi manžely. Pokud nyní existuje skepse, zda jsou práva třetích osob v dosavadní úpravě chráněna dostatečně, domnívám se, že NOZ velmi přispívá k tomu, aby byly tyto pochybnosti rozptýleny.

Další odlišnost oproti OZ spočívá v tom, že ať jde o dohodu manželů, rozhodnutí soudu nebo zákonnou domněnku, vždy jsou *účinky vypořádání* vztaženy k tomu dni, kdy SJM bylo zúženo, zrušeno, nebo kdy zaniklo. Tímto by mělo dojít k sjednocení okamžiků vzniku účinků vypořádání a k odstranění dosavadní nevyváženosti jednotlivých způsobů vypořádání. Není tudíž rozhodné, kdy je dohoda uzavřena, kdy soud rozhoduje, ani doba, kdy dojde k uplatnění zákonné domněnky

vypořádání. Je-li však předmětem vypořádání nemovitá věc, která se zapisuje do veřejného seznamu, dohoda v části týkající se této věci nabývá účinnosti až dnem, ke kterému je zapsáno do veřejného seznamu. Touto větou by měla být vyřešena dosavadní nevhodná konstrukce § 150 odst. 1 + § 149a (stejně jako § 143a odst. 1) OZ tak, jak o tom bylo pojednáno v podkapitolách IX. 2. a V. 1.a. Podle důvodové zprávy bude mít takový zápis deklaratorní charakter (bude již jen dotvrzovat skutečnost, o níž se jedná), účinky zápisu se tak vztáhnou nazpět k okamžiku zúžení, zrušení či zániku SJM.

Explicitně je též nově stanoveno, že vypořádání může být jen *dílčí* (tj. týkat se jen části společných majetkových práv a povinností, § 678 odst. 2) a může být řešeno ještě *před zánikem SJM* (§ 678 odst. 2 + § 679), tj. již za trvání manželství či v době jeho vzniku. Nadále tudíž není potřeba rozlišovat mezi různými druhy rozvodů a uzavírat dohody podle § 24a ZR pro případ tzv. zjednodušeného rozvodu. Toto výslovné vyjádření velmi vítám vzhledem k tomu, že ze znění zákonů nejsou uvedené možnosti příliš jasné, a to i přesto, že k nim v praxi běžně dochází.

V ustanovení § 679 je nově upraven požadavek na písemnou formu *dohody* o vypořádání. Oproti dnešní úpravě, kdy je písemná forma vyžadována vždy (§ 150 odst. 1 OZ), je v NOZ potřeba omezena na případy, kdy byla dohoda uzavřena za trvání manželství nebo kdy je předmětem vypořádání věc, u které vyžaduje písemnou formu smlouva o převodu vlastnického práva. Není-li písemná forma nutná a požádá-li o to jeden z manželů, je povinností druhého manžela, aby mu doručil potvrzení o tom, jak se vypořádali. Z důvodu právní jistoty pro samotné manžele i pro třetí osoby nepovažují toto ustanovení za příliš šťastné a raději bych ponechala současný příkaz písemné formy dohody za všech okolností. Období rozvodu i po něm je nepochybně velmi emocionálně náročné a těžko předvídat, nakolik by fungovala uvedená povinnost manželů sepsání a doručení takového potvrzení.

Vypořádání *rozhodnutím soudu* je krátce upraveno v § 680. Je převzata dosavadní úprava s tím doplněním, že o vypořádání soud rozhoduje podle stavu, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení nebo zániku SJM. Pokud ale jde o ceny jednotlivých součástí SJM, rozhodným bude stav v době rozhodování soudu.

Za velmi užitečnou pokládám možnost vypořádání podle *zákonné domněnky*, která má motivovat manžele k vyřešení svých majetkových záležitostí ve lhůtě tří let od zániku, resp. zúžení SJM a tím zabránit dlouhotrvající právní nejistotě v uspořádání jejich majetkových vztahů. Navrhovaná úprava nevyvratitelné domněnky obsažená v § 681 se shoduje s úpravou platnou.

Pravidla pro vypořádání jsou zakotvena v ustanovení § 682 a jsou podle důvodové zprávy určena pro situace, kdy o vypořádání rozhoduje soud. V odstavci 1 se jedná o přepis dosavadní úpravy, zásady se tudíž navrhuji ponechat v nezměněné podobě. Tato pravidla se až na drobnosti nezměnila od r.1964, dá se tudíž předpokládat, že se v praxi osvědčila. Za vyhovující je považuji i já, zohledňuji dle mého názoru při vypořádání vše důležité.

Co je však velkou a pozitivní novinkou, je skutečnost, že přímo do znění zákona byly vtěleny zásady pro výpočet tzv. *zápočtů*. De lege ferenda byl tento stav již značně žádoucí, ve většině zahraničních právních úprav je způsob výpočtu v textu zákona výslovně upraven. NOZ tak v § 682 odst. 2 stanoví, že hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy SJM bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen. Takto je tudíž rozuzlena skutečnost, která nebyla nikdy vyjádřena zákonem a po dlouhou dobu jen řešena judikaturou. Navíc je v NOZ zmíněno nejen možné zvýšení cen, ale i jejich snížení.

Jinou záležitostí, související s pravidly pro vypořádání, je problém možného porušování rovnosti mezi manžely při uzavírání dohod o vypořádání podle OZ, stejně tak jako dohod podle § 24a ZR a § 678 – 679 NOZ. Tyto dohody totiž nemusí respektovat žádné z uvedených pravidel, tudíž ani např. rovnost podílů, je možno se tedy dohodnout i tak, že všechno případně jen jednomu z bývalých manželů a to sice za předpokladu, že to není v rozporu se zájmy věřitelů. Pokud by však dohoda byla v rozporu s dobrými mravy, bylo by možné uvažovat o její neplatnosti¹⁰². Otázkou i nadále zůstává, zda je takto poskytnutá *ochrana jednoho z manželů* dostatečná. Já osobně bych uvítala v NOZ podrobnější úpravu pro tyto případy.

¹⁰² Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007, s. 198

Závěr

Cílem této práce bylo přehledně vyložit platnou a navrhovanou právní úpravu institutu společné jmění manželů, zamyslet se nad jeho fungováním v praxi a na základě poznatků ze studia této problematiky se rovněž pokusit obě právní úpravy komplexně zhodnotit. Mým úkolem nebylo detailně se zaobírat obecnými zásadami, na nichž bude nový civilní kodex vybudován, ani podrobně rozebírat důvody, které vedou zákonodárce k záměru zcela přehodnotit dosavadní koncepci jak občanského zákoníku, tak celého soukromého práva. Takový výklad by přesahoval rozsah a možnosti mé diplomové práce, proto jsem se zaměřila jen na úpravu otázek týkajících se majetkových vztahů mezi manžely. Svá stanoviska jsem zaujíkala vždy s výkladem příslušné materie v jednotlivých kapitolách, proto se v následujících řádcích omezím již jen na stručné shrnutí objasňující potřebu přijetí nové legislativní úpravy.

Optimální způsob právní úpravy manželských majetkových vztahů se hledá jen obtížně, stejně tak jako je velmi obtížná a složitá samotná problematika týkající se institutu SJM. Taková úprava by nepochybně neměla být příliš komplikovaná, zbytečně podrobná či nesrozumitelná, jelikož by tak mohla vést až k negativnímu hodnocení manželství jako takového. Na druhou stranu by však neměla být ani příliš kusá. Společnému jmění manželů je v občanském zákoníku vyhrazeno pouhých 11 ustanovení. Takto stručná úprava nemůže předvídat rozmanité životní situace, k nimž v průběhu manželství dochází, a vyvolává tak mnoho otázek a nejasností, které musí být řešeny jak teorií, tak soudní praxí. Ve svých důsledcích pak vede skromná legislativní úprava k tomu, že většina právnické a často i laické veřejnosti hledá rozuzlení problému nikoliv v textu zákona, nýbrž v konstantní judikatuře Nejvyššího soudu ČR.

Občanský zákoník byl přijat v roce 1964 a od té doby byl již mnohokrát novelizován. Stále však vychází z poměrů 60.let minulého století a z tehdejších názorů na soukromé právo, což zapříčinilo jeden z největších nedostatků tohoto zákoníku – roztržitost úpravy občanskoprávních vztahů do několika různých právních předpisů. Při řešení své záležitosti musí proto jedinec (kromě zmíněné judikatury) sledovat nejen občanský zákoník, ale také například zákon o rodině, obchodní zákoník či další právní předpisy. Nový občanský zákoník by měl tento nedostatek odstranit a sjednotit tak základy soukromého práva do jediného kodexu a jednotlivá odvětví v něm systematicky a přehledně uspořádat.

Hlavním cílem rekodifikace soukromého práva je vytvořit zákoník co do celkového pojetí i co do úpravy jednotlivých základních institutů konvenční vůči standardním úpravám kontinentální Evropy. Nový občanský zákoník věnuje majetkovým vztahům mezi manžely 35 ustanovení, která mají díky své propracovanosti zejména přinést formulační zpřesnění, zjednodušit praktickou aplikaci a poskytnout posílení dispozitivních prvků. Manželské majetkové právo by mělo ještě více akcentovat rovné postavení muže a ženy (resp. tento princip konkrétněji provést) a být založené na zásadě plné privátní autonomie mezi nimi.

I přesto, že k novému občanskému zákoníku lze mít několik kritických připomínek, které jsem ve své práci uvedla, troufám si po bližším prostudování některých jeho ustanovení tvrdit, že se z mého pohledu teoreticky úspěšně snaží o odstranění největších nedostatků stávající právní úpravy a zapracování změn, které jsou veřejností již dlouho požadovány. Nakolik úspěšná bude tato nová úprava i v praxi, se ale uvidí až v průběhu její aplikace v následujících letech. Doufám tedy, že její schválení v legislativním procesu přinese očekávanou účinnost dnem 1.1.2012.

Seznam literatury

Knižní publikace:

Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 2. vydání, Praha: ASPI, 2007

Eliáš, K. a kolektiv: Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek, § 1–487, Praha: Linde, 2008

Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Praha: Linde, 2001

Fiala, J., Holub, M., Bičovský, J.: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. vydání, Praha: Linde, 2006

Francová, M., Dvořáková Závodská, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, Praha: ASPI, 2008

Hlavsa, P.: Exekuční řád a zákon č. 119/2001 Sb. s poznámkami a prováděcími předpisy, 3. vydání, Praha: Linde, 2008

Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 1. svazek, § 1–487. Praha: Linde, 2002

Holub, M., Pokorný, M., Bičovský, J.: Společné jmění manželů, 2. vydání, Praha: Linde, 2009

Hrušáková, M.: Manželství a paragrafy, Praha: Computer Press, 2000

Hrušáková, M.: Rozvod a paragrafy, 2. vydání, Brno: Computer Press, 2003

Hrušáková, M.: Sňatek a paragrafy, Praha: Computer Press, 2000

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, 1. svazek, 4. vydání, Praha: ASPI, 2005

Kozák, J., Budín, P., Dadam, A., Pachel, L.: Insolvenční zákon a předpisy související, Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení, Praha: ASPI, 2008

Plecitý, V., Kocourek, J.: Občanský zákoník, Výklad, judikatura, prováděcí předpisy, související předpisy, 4. vydání, Praha: Eurounion, 2007

Plecitý, V., Vrabec, J., Salač, J.: Základy občanského práva, 4. vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009

Šarman, J.: Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely, Praha: ASPI, 2006

Štěpánová, S.: Společné jmění manželů a podnikání, Brno: Computer Press, 2006

Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J.: Občanský zákoník, Komentář, 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, § 1–459, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008

Winterová, A. a kolektiv: Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou, 3. vydání, Praha: Linde, 2007

Zelenka, J. a kolektiv: Insolvenční zákon, Poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy, 2. vydání, Praha: Linde, 2008

Odborné články:

Bláha, R.: K obsahu dohody o zúžení rozsahu SJM do budoucna, Ad Notam, 2008, číslo 1

Cechlová, E., Trutnová, J.: Historie, současnost a budoucnost institutu společné jmění manželů, Ad Notam, 2006, číslo 2

Chalupa, L.: Zúžení společného jmění manželů (k diskusi), Bulletin advokacie, 2006, číslo 7-8

Dörfl, L.: K vymáhání pohledávek výkonem rozhodnutí, exekucí nebo v insolvenčním řízení, Právní rádce, 2009, číslo 3

Dvořák, J.: Zamyšlení nad právní úpravou společného jmění manželů, Soudní rozhledy, 2007, číslo 12

Dvořák, J., Spáčil, J.: Předmět společného jmění manželů a způsoby jeho nabývání, Právní fórum, 2006, číslo 12

Dvořák, J., Spáčil, J.: Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání, Právní fórum, 2006, číslo 9

Dvořák, J., Spáčil, J.: Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení, Právní fórum, 2007, číslo 7

Eliáš, K.: Legendy o osnově občanského zákoníku, Právní rozhledy, 2007, číslo 17

Eliáš, K.: Reforma soukromého práva aktuálně: Do Evropy!, Právní rozhledy, 2008, číslo 12

Eliáš, K.: Rekodifikace občanského práva v postmoderní době, Právní rozhledy, 2008, číslo 1

- Hašek, J., Kazda, P.:* Nevyvratitelná právní domněnka vypořádání BSM, Bulletin Advokacie, 2006, číslo 5
- Holub, M.:* Zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého v českém právu – úvahy nad interpretací § 22 odst. 1 ZR, Právní rozhledy, 2008, číslo 11
- Klička, O.:* Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení, Ad Notam, 2006, číslo 6
- Kordač, Z.:* K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů, Bulletin Advokacie, 2008, číslo 1-2
- Králičková, Z.:* Vypořádání SJM a obecná výkladová pravidla a zásady právní, Bulletin advokacie, 2006, číslo 10
- Králík, M.:* Podílové spoluvlastnictví a společné jmění manželů (vybrané otázky), Právní rozhledy, 2008, číslo 21
- Kratochvíl, Z.:* Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM, Bulletin Advokacie, 2006, číslo 10
- Křeček, S.:* Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku, Bulletin Advokacie, 2008, číslo 9
- Marešová, M.:* Společné jmění manželů ve vztahu k závazkům jednoho z manželů, Ad Notam, 2007, číslo 1
- Pelikánová, I.:* Návrh občanskoprávní kodifikace z pohledu soudce soudu Evropských společenství, Právní fórum, 2006, číslo 10
- Selucká, M.:* Vypořádání společného jmění manželů, z nichž jeden je dlužníkem třetí osoby, Jurisprudence, 2005, číslo 1
- Spáčil, J.:* Tři aktuální sporné otázky společného jmění manželů, Soudní rozhledy, 2008, číslo 3
- Valenta, J.:* Manžel povinného v exekučním řízení, Právní rádce, 2008, číslo 8
- Zuklínová, M.:* Budoucí občanský zákoník a rodinné právo, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 2003, číslo 1-2

Zusammenfassung

Die Zugewinnngemeinschaft, Thema meiner Diplomarbeit, stellt die grundlegende Rechtsform der Vermögensgemeinschaft unter den Ehegatten dar. Trotz der sinkenden Prestige der Ehe und somit auch der Zugewinnngemeinschaft in letzter Zeit betrachte ich die Ehe als eine wichtige familiäre und soziale Institution und daher finde ich die Problematik hinsichtlich der Zugewinnngemeinschaft interessant (obwohl sehr kompliziert). Die Ergebnisse dieser Studie finde ich nützlich auch für das künftige Leben und dies war auch der Grund, warum ich dieses Thema gewählt habe.

Das Ziel meiner Diplomarbeit war das Wesen und die Bedeutung der Zugewinnngemeinschaft zu erfassen. Die Forschung zielt auf die Analyse der Zugewinnngemeinschaft in der Praxis. Aufgrund der beschriebenen Erkenntnisse versuche ich sowohl die aktuelle rechtliche Regelung, enthalten vor allem im Zivilgesetzbuch aus dem Jahre 1964, als auch die neue rechtliche Regelung aus der neuen Regierungsvorlage im Bürgerlichen Gesetzbuch, die – wenn sie im Legislativprozess zugestimmt wird – 1.1.2012 in Kraft tritt, zu bewerten.

Formal habe ich meine Diplomarbeit in neun Kapitel geteilt, die dann weiter strukturiert werden. Jedes Kapitel beinhaltet die Erörterung des gültigen Rechtszustandes und sein Vergleich mit der neu entworfenen rechtlichen Regelung. Im ersten Kapitel befasse ich mich gründlich mit der Regierungsvorlage des neuen Bürgerlichen Gesetzbuches. Das zweite Kapitel definiert den Begriff Zugewinnngemeinschaft und vergleicht ihn mit der ehemaligen Regelung. Das dritte Kapitel grenzt den Augenblick des Entstehens der Zugewinnngemeinschaft ab. Das vierte Kapitel hat zum Inhalt die Ausdehnung der Zugewinnngemeinschaft. Das fünfte Kapitel thematisiert die Abweichungen von der gesetzlichen Regelung der Zugewinnngemeinschaft und untersucht sowohl die vertragsmäßig Modifikationen, als auch diejenigen, die auf der Gerichtsentscheidung beruhen. Das sechste Kapitel beschreibt das Nutzen und die Verwaltung im Hinblick auf Zugewinnngemeinschaft. In dem siebenten Kapitel widme ich mich einigen Aspekten der Vermögensbeziehungen bezüglich des Unternehmens eines Partners. Das achte Kapitel beschäftigt sich mit der Frage des Erlöschens einer Zugewinnngemeinschaft. Im letzten, neunten Kapitel untersuche ich ausführlich unterschiedliche Art und Weise Eigentumsauseinandersetzung hinsichtlich der Zugewinnngemeinschaft.

Das gültige Zivilgesetzbuch widmet der Zugewinnngemeinschaft nur elf Paragraphen. Diese kurze Regelung kann nicht vielfältige Lebenssituationen vorhersehen, die während des Ehelebens vorkommen und führt daher zu manchen Problemen, die sowohl theoretisch als auch vor den Gerichten gelöst werden müssen. Das Ergebnis meiner Diplomarbeit sind somit hauptsächlich Hinweise bezüglich der Mängel in der gültigen rechtlichen Regelung sowie Notwendigkeit der Abstimmung der neuen rechtlichen Regelung, die versucht, dank ihrer Durcharbeitung diese Mängel zu überwinden.

Community property

Community	-	společný, bezpodílový
Property	-	majetek, vlastnictví
Spouses	-	manželé